

A stylized map of Venezuela in shades of blue. Two white hands are shown reaching out from the center of the map, one from the left and one from the right, symbolizing support or aid.

NVP

NETHERLANDS VENEZUELA
PLATFORM

Richting een duurzaam herstel van de crisis in Venezuela

The West Wing 2019-2020

Beleidsadvies voor de Directie Westelijk Halfrond (DWH)

Trackleider:

M.R. (Marjolein) Bonsen

Eindredacteuren:

D. (Dajana) Madžura

T.M.R. (Tara) Fiechter

Trackleden:

C.P. (Colin) Tibben

E. (Echica) van Kelle

E.H.S. (Edwin) Siebert

J.O. (Olivier) Herlé

J.Q. (Jurien) Marcelli

M.O. (Madelon) Kunst

P.R. (Pim) Sanders

R.C. (Rachelle) Wildeboer Schut

S.D.D. (Sophie) Verbraekken

T.T. (Thera) Piening

U. (Uri) Breman

V.R. (Vera) Westerheijden

Het beleidsadvies *Richting een duurzaam herstel van de crisis in Venezuela* is onderdeel van de denktank The West Wing, dat wordt uitgevoerd in opdracht van de Directie Westelijk Halfrond (DWH) van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit advies ligt bij de auteurs.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Introductie	5
1. Analyse en probleemstelling	6
1.1 Scenario's	8
1.2 Verantwoording sectoren	9
2. Nederlands Venezuela Platform (NVP)	11
2.1 Doelstellingen	12
2.2 Vorm, opmaak en werkwijze	13
2.3 Financiering	16
2.4 Aanbevelingen	18
3. Landbouw	20
3.1 Relevantie	21
3.2 Mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela	22
3.3 Partijen	24
3.4 Haalbaarheid voorstel	25
3.5 Aanbevelingen	26
4. Water	27
4.1 Relevantie	28
4.2 Mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela	30
4.3 Partijen	31
4.4 Haalbaarheid voorstel	32
4.5 Aanbevelingen	33
5. Democratie en rechtsstaat	34
5.1 Relevantie	35
5.2 Mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela	36
5.3 Partijen	38
5.4 Haalbaarheid voorstel	39
5.5 Aanbevelingen	40
Nawoord	41
Bibliografie	42
Appendix	45

Samenvatting

Venezuela staat voor grote uitdagingen. Het land bevindt zich in een multidimensionale crisis waarbij mensenrechten op politiek, sociaal en economisch vlak onder druk staan. Met Venezuela als ons grootste buurland, is stabiliteit in de regio van grote waarde voor het Nederlandse Koninkrijk. Derhalve heeft de DWH-track van The West Wing 2019-2020 onderzocht op welke manier Nederland zou kunnen helpen bij het aangaan van deze uitdagingen. Het centrale doel is daarbij gelegen in het verbeteren van basisvoorzieningen voor de Venezolaanse bevolking en het herstel van de democratie en rechtsstaat te stimuleren, teneinde een duurzaam herstel van de crisis te realiseren.

Netherlands Venezuela Platform (NVP)

Om deze doelen te behalen wordt het Netherlands Venezuela Platform (NVP) opgericht. Het NVP richt zich op het creëren van samenwerkingsverbanden tussen Nederlandse en Venezolaanse bedrijven, publieke instellingen, maatschappelijke organisaties en de wetenschap. Ook zal de Venezolaanse diaspora hier nauw bij betrokken worden. Het platform zal kennisoverdracht tussen Nederlandse en Venezolaanse partijen stimuleren door 'sector bijeenkomsten' te organiseren en reeds kleinschalige projecten op te zetten die bijdragen aan het zoeken naar oplossingen voor de huidige crisis en welke op langere termijn kunnen worden uitgebreid tot bredere (economische) partnerschappen. In eerste instantie richt het platform zich op de sectoren landbouw, water en democratie en rechtsstaat, waarin Nederland duidelijke kennis en expertise heeft.

Landbouw

Het verbeteren van de voedselproductie en voedselzekerheid in Venezuela is van groot belang voor zowel de Venezolanen als voor het Koninkrijk, om in levensbehoeftes te voorzien, maar ook als basis voor een sterke en gediversifieerde economie. Er zijn talrijke bestaande lokale initiatieven die met Nederlandse hulp uitgebreid kunnen worden. Hierbij wordt vooral de focus gelegd op de weerbaarheid van kleine boeren en de miljoenen inwoners van de sloppenwijken.

Water

Daarnaast is schoon drinkwater van cruciaal belang voor de politieke situatie, economie en gezondheidszorg in het land. Door in te zetten op het vergroten van de institutionele capaciteit en het delen van innovatieve technologische oplossingen kan het Koninkrijk deze situatie verbeteren. Nederland kan hierbij voorzien in de Venezolaanse vraag naar kennis over effectief waterbeheer en verwante technologie.

Democratie en rechtsstaat

Tenslotte zal het versterken van de democratische processen en rechtsstatelijke instituties, alsmede rechtszekerheid en politieke vrijheid, in Venezuela een noodzakelijke voorwaarde zijn voor verdere ontwikkeling van het land. Door het ondersteunen van dialoog, *transitional justice* en kennisdeling op het gebied van onafhankelijke juridische procesvoering, het betrekken van Venezolaanse jongeren en het opzetten van *democracy schools* kan hieraan worden bijgedragen.

De aanbevelingen die uit dit beleidsadvies volgen sluiten aan op verschillende *Sustainable Development Goals* (SDGs). Daarnaast bieden zij een basis voor een verbetering van de betrekkingen met Venezuela, op politiek en economisch gebied. Namens elk lid van de DWH-track van The West Wing 2019-2020, hopen wij dat de bevindingen in dit beleidsadvies als inspiratie zullen dienen voor toekomstig buitenlandbeleid gericht op Venezuela.

Introductie

Venezuela, het grootste buurland van het Koninkrijk der Nederlanden, verkeert in een sociale, economische en politieke crisis waarbij mensenrechten voortdurend onder druk staan. Deze crisis heeft haar oorsprong in het beleid van Chávez en opeenvolgend Maduro, waardoor grote tekorten aan basisvoorzieningen ontstonden. De daaruit voortvloeiende hyperinflatie en de sterke val van de olieprijs in 2015, intensiveerden de crisis waarin het eens welvarende en olie-afhankelijke Venezuela zich nu bevindt. Dit heeft een humanitaire ramp teweeg gebracht waardoor 4.5 miljoen Venezolanen geen andere uitweg zien dan te vluchten.¹ Onder het Maduro-regime is sprake van grove constitutionele schendingen en illegale financiering van het staatsbestel, in een poging de macht te behouden. Guaidó, de politieke tegenhanger van Maduro, lijkt zijn momentum – ondanks de steun van de Verenigde Staten, Europese Unie en verschillende landen uit de regio – te zijn verloren.

De multidimensionale crisis in Venezuela eist zijn tol. De reeds fragiele regio destabiliseert in toenemende mate en raakt zo ook het Caribisch deel van het Koninkrijk. Als directe burens van Venezuela staan wij voor grote uitdagingen op humanitair, economisch en veiligheidsgebied. Tegen deze achtergrond stelde de Directie Westelijk Halfrond van het ministerie van Buitenlandse Zaken de volgende vraag aan The West Wing:

‘Op welke sectoren zou het Koninkrijk der Nederlanden zich moeten richten, rekening houdend met bestaande of te verwachten initiatieven van organisaties en landen uit de regio, om een bijdrage te leveren aan een duurzaam (economisch) herstel van de crisis in Venezuela?’

Het verrichte literatuuronderzoek en de gevoerde gesprekken met onder andere diplomaten, academici, Venezolanen en verschillende experts uit het bedrijfsleven, maken duidelijk dat er geen eenduidige oplossing in het verschiet ligt. De huidige situatie maakt het hoogst onaanvaardbaar om te investeren in het land en op politiek niveau bestaat er weinig bewegingsruimte. Deze onvoorspelbaarheid stimuleerde ons om met een open vizier vooruit te blikken en een Venezuela in te beelden waarbij de eerste stappen richting een democratische transitie zijn gezet. Met deze context in gedachten, is er een drietal sectoren geïdentificeerd waarbinnen Nederland – door middel van het opzetten van het Netherlands Venezuela Platform (NVP) – een bijdrage kan leveren aan het duurzaam herstel van de crisis in Venezuela. Binnen de huidige situatie kan dit reeds geschieden via kennisdeling en kleinschalige projecten, en op termijn door het stimuleren van (economische) samenwerking. De gekozen sectoren, landbouw, water en democratie en rechtsstaat, worden in dit beleidsadvies achtereenvolgens behandeld aan de hand van hun relevantie, mogelijkheden, geïdentificeerde partijen en haalbaarheid.

Analyse en probleemstelling

De volledige omvang van de problematiek in Venezuela valt niet te dekken binnen dit beleidsadvies, aangezien alle facetten van het dagelijks leven in Venezuela geraakt worden door de crisis. De omstandigheden zullen nog moeilijker worden nu COVID-19 het land heeft bereikt. Het is zeer waarschijnlijk dat de huidige problemen, zoals de gebrekkige voedselvoorziening en ernstige tekorten in de medische zorg, ten grondslag zullen liggen aan een nieuwe humanitaire catastrofe. Hierdoor zal hulp om zowel de bestaande crisis als de COVID-19-pandemie weer te boven te komen absoluut noodzakelijk zijn om Venezuela een stabiele en duurzame toekomst te bieden. In dit hoofdstuk zullen de voornaamste verschijnselen rondom de huidige situatie geschetst worden op nationaal, regionaal en internationaal niveau, met bijzondere aandacht voor de effecten op het Koninkrijk. Vervolgens worden de meest aannemelijke toekomstscenario's geschetst alvorens verantwoording af te leggen voor de gemaakte keuzes met betrekking tot de gekozen sectoren.

Binnenlandse problematiek

Venezuela wordt inmiddels meer dan twintig jaar op links-socialistische wijze geregeerd. Door een politiek van nationalisatie en onteigening onder het regime van Chávez werd Venezuela vrijwel compleet afhankelijk van import. Onder president Maduro, die sinds 2013 aan de macht is, daalde de olieprijs dramatisch en was de overheid niet langer in staat om voldoende basisproducten te importeren. Op krampachtige wijze wordt getracht het oplopende begrotingstekort te beperken door inkomsten te derven uit (illegale) goudmijnen, drugsmokkel, de minimale olieproductie of buitenlandse *remittances*.

Aanhoudend economisch wanbeleid en toenemende corruptie hebben ervoor gezorgd dat de bevolking een groot tekort heeft aan basisvoorzieningen, zoals voedsel, medische zorg en brandstof. Daarnaast heeft achterstallig onderhoud geleid tot grote problemen met betrekking tot watermanagement. Het drinkwaternetwerk en de rioleringsystemen functioneren niet en ook de stroomvoorziening, welke in aanzienlijke mate afhankelijk is van de Guri-dam, is onbetrouwbaar. Het voldoen aan primaire levensbehoeften wordt verder bemoeilijkt door het feit dat de Venezolaanse munteenheid, de Bolívar, vrijwel niks meer waard is dankzij hyperinflatie. Veelal wordt nu betaald met dollars of cryptomunten, maar niet iedereen heeft hier toegang tot.

Het Maduro-regime legt de verantwoordelijkheid voor de crisis grotendeels neer bij buitenlandse actoren en probeert opstanden neer te slaan met geweld en mediacensuur.² Ook wordt het Maduro-regime ervan beschuldigd buitengerechtelijke moorden te hebben gepleegd en is Venezuela inmiddels een van de meest gewelddadige landen ter wereld.³ Criminelen en guerrillagroepen maken gebruik van de chaos in het land om munt te slaan uit de vele beschikbare grondstoffen en mineralen die het land rijk is. Het milieu is hier ook een slachtoffer van, aangezien chemicaliën en andere afvalstoffen worden gedumpt en terechtkomen in het grondwater en het regenwoud van de Amazone.

Verder bestaat corruptie in het politieke systeem op grote schaal, wat heeft geleid tot een afname van het vertrouwen in de democratie en rechtsstaat. Sinds januari 2019 is er ook een presidentiële crisis waarin Maduro en Guaidó beiden het presidentschap opeisen. Dit komt voort uit de presidentsverkiezingen in 2018, die wereldwijd niet legitiem werden geacht, en waarna Guaidó als voorzitter van het Venezolaanse congres zichzelf tot interim-president uitriep. De regering is sterk gefragmentariseerd en de oppositie is niet in staat om zich te verenigen waardoor besluitvormingsprocessen tergend traag zijn. De grove mensenrechtenschendingen, veroorzaakt door de economische malaise en politieke onrust, hebben een enorme vluchtelingenstroom en daarmee *braindrain* teweeg gebracht.

Regionale effecten

De crisis in Venezuela heeft op meerdere manieren een destabiliserend effect op de regio. Vooral buurlanden, zoals Colombia, die ruim 1.6 miljoen Venezolanen heeft opgevangen, kampen met een groeiende druk op hun reeds fragiele publieke voorzieningen.⁴ Dit heeft geleid tot een discours van xenofobie gevoerd door populistische politieke partijen, hetgeen bijdraagt aan toenemende sociale onrust.⁵ Daarnaast zijn de grensgebieden van het land slecht controleerbaar en breiden verschillende gewapende militieën en criminele bendes hun territoria langzamerhand uit. Illegale mijnbouw, goudhandel en drugsmokkel behoren tot hun portefeuille. Dit heeft grote uitwerkingen op de veiligheid in de regio. Daarnaast verloopt de samenwerking tussen Venezuela en verschillende Latijns-Amerikaanse landen stroef. Dit blijkt uit het feit dat Venezuela sinds 2017 banden heeft gebroken met verschillende regionale samenwerkingsgroepen (MERCOSUR, OAS, UNASUR, CELAC, ALBA) en toezichhoudende commissies

toegang tot het land weigert. Ook stelt de crisis in Venezuela de legitimiteit van deze regionale instituties als conflict-mediator op de proef. Tenslotte heeft de Lima Group weliswaar begin april hun steun aan de terugkeer van democratie en rechtsstaat in Venezuela wederom uitgesproken, maar heeft het tot heden ten dage weinig daadkracht kunnen tonen.⁶

Verhouding tot het Koninkrijk

De vluchtelingenkwestie heeft zowel nationale, regionale alsook directe gevolgen voor ons Koninkrijk, aangezien Aruba, Bonaire & Curaçao (ABC-eilanden) slechts enkele tientallen kilometers van Venezuela verwijderd zijn. Door de problemen in Venezuela zijn de nabijgelegen eilanden een aantrekkelijke bestemming geworden voor vluchtende Venezolanen die op zoek zijn naar een betere toekomst voor henzelf en hun familie. Op de ABC-eilanden heeft de vluchtelingenstroom geleid tot een mensenrechten crisis en er is dan ook veel kritiek geuit op de aanpak hiervan.⁷ Daarnaast ondervinden de ABC-eilanden last van de weggevallen handelsstromen. Voornamelijk levensmiddelen, zoals verse groenten en fruit, kwamen via Venezuela richting de eilanden, maar deze handelsstromen zijn sinds de crisis zo goed als opgedroogd. Ook zijn de ABC-eilanden een schakel in de internationale drugshandel en vormt de destabilisering en toenemende criminaliteit in Venezuela een bedreiging voor het Koninkrijk.

Internationaal

De rijke olievelden waarop Venezuela zich bevindt, zijn onlosmakelijk verbonden met geopolitieke grootmachten zoals Rusland, China en Cuba. Vooral Rusland en China hebben grote investeringen gedaan in de Venezolaanse oliesector en verschillende leningen aan het regime toegekend. De economische belangen zijn daarom groot en waarschijnlijk zullen zij direct aanspraak doen op beschikbaar kapitaal wanneer Venezuela's economie opkrabbelt. Wat betreft de internationale gemeenschap zal verder rekening gehouden moeten worden met de Verenigde Staten van Amerika (VS), aangezien zij de meest nabijgelegen grootmacht zijn en een uitgesproken tegenstander van het Maduro-regime. Reeds in 2006 is de VS begonnen met het opleggen van persoonsgerichte sancties. Sinds januari 2019 gelden deze sancties ook voor bedrijven in Venezuela en sinds augustus 2019 ligt er een sanctie op de Venezolaanse overheid in zijn geheel.⁸ De VS heeft zich recentelijk steeds meer gepresenteerd als bedreiging voor het Maduro-regime, actief gericht op een politieke verschuiving. Zo heeft president Trump een arrestatiebevel uitgevaardigd voor Maduro wegens 'narco-terrorisme' en zijn Amerikaanse oorlogsschepen gesignaleerd voor de kust van Venezuela.⁹ Daarnaast is de International Contact Group (ICG) actief, waar ook Nederland deel van uitmaakt. Deze groep bestaat uit verschillende Europese en Latijns-Amerikaanse landen en steunt Guaidó in zijn poging het tij te keren. Vanuit het perspectief van de Europese Unie (EU) kan Nederland een belangrijke rol spelen, aangezien het als buurland van Venezuela unieke belangen heeft bij stabiliteit in de regio.

1.1 Scenario's

Alvorens de mondiale gezondheids crisis rondom het coronavirus zich voordeed, bestonden er enkele mogelijke toekomstscenario's voor Venezuela. Het vaak geschetste 'doormodderscenario' – waarin Maduro voor onbepaalde tijd nog aan de macht zou blijven dankzij het behalen van de minimale inkomsten drempel – verliest geleidelijk zijn waarde. Daarmee neemt de kans op een wisseling van de macht toe. Het politiek landschap kan in dat geval op verschillende manieren vorm krijgen waarbij de oppositie dan wel het leger de overhand hebben.

De humanitaire crisis in Venezuela zal zich met de groei van het aantal COVID-19 besmettingen ongetwijfeld verergeren. De transportmogelijkheden zijn uitermate beperkt – door gebrek aan brandstof, afgesloten wegen en stilstaand openbaar vervoer – en hebben in eerste instantie gezorgd voor een indamming van het virus. Ondanks deze vertragende werking, lopen de spanningen onder de bevolking nu op, aangezien essentiële levensmiddelen ook niet meer bij de mensen terecht komen. Slechts de elite is nog in staat om spullen te kopen, de rest van de bevolking heeft weinig middelen en ook de Venezolaanse cryptocurrency is door de oliecrisis onbruikbaar geworden. In verschillende delen van het land resulteren de honger en het tekort aan benzine in protesten. Ook binnen de regering ontstaan scheuren als gevolg van de oliecrisis en haar consequenties. Terwijl het Maduro-regime steeds dieper in de buidel moet tasten, heeft de oppositie (financiële) toenadering gevonden bij de Verenigde Staten.¹⁰

De ontwikkelingen maken het waarschijnlijker dat er op termijn een interim-regering zal aantreden, aangezien de nijpende situatie voor steeds grotere verdeeldheid zorgt binnen de regering. De oppositie, die zich gesteund voelt door onder andere de Verenigde Staten, zal bepaalde hervormingen proberen af te dwingen die tot het vertrek van Maduro zouden kunnen leiden. Anderzijds is het ook mogelijk dat de militaire top aan de macht blijft binnen een interim-regering. Al met al maken de recente ontwikkelingen de situatie onhoudbaar en leidt dit mogelijk tot de ‘perfecte storm’ die een politieke verschuiving toelaat. In elk geval maakt dit vooruitzicht dat, hoe onzeker de toekomst ook is, met toenemende mate nagedacht moet worden over het heropstarten van bepaalde sectoren in Venezuela. Nederland zou zich daarom reeds nu moeten profileren als toekomstige (handels)partner, zodat daadwerkelijke samenwerking direct realiseerbaar is zodra de politieke en socio-economische situatie dat toelaat.

1.2 Verantwoording sectoren

Ten behoeve van dit beleidsadvies zal de nadruk worden gelegd op de sectoren in Venezuela waarbinnen het Koninkrijk naar ons inzicht de meest effectieve en cruciale bijdrage kan leveren, te weten landbouw, water en democratie en rechtsstaat. Dit zijn sectoren waarover het Koninkrijk veel specifieke kennis en expertise bezit en die in het bijzonder van belang zijn voor de ontwikkeling van de relatie tussen Venezuela en ons Koninkrijk. Hierbij heeft de toekomstbestendigheid van de sectoren, hun (economische) potentie en daadkracht als graadmeter gediend. Daarbij is het nodig om te vermelden dat de gekozen sectoren niet zien op humanitaire hulp, maar zich richten op een evenredige duurzame samenwerking tussen Venezolaanse en Nederlandse partijen. Het aantal sectoren kan in de toekomst worden uitgebreid indien de situatie dit toelaat.

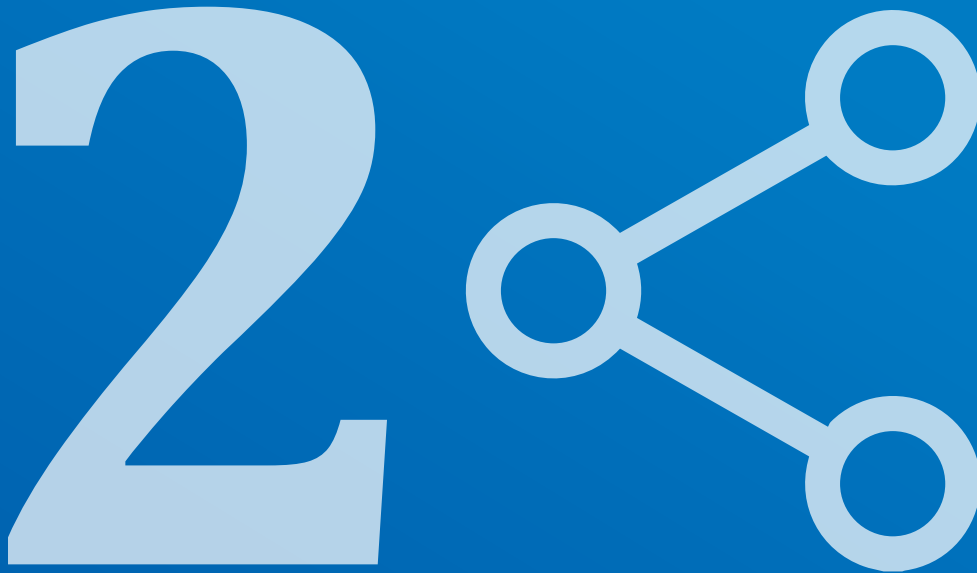
Allereerst is daarbij van belang om aan te geven welke potentieel interessante sectoren niet behandeld worden in dit beleidsadvies: de gezondheids-, olie- en elektriciteitssector. Vooropgesteld, is de gezondheidszorg een sector waar verbeteringen cruciaal zijn. De sector is echter sterk afhankelijk van een goedlopend elektriciteitsnet, betrouwbare watervoorziening en beschikbaarheid van medisch specialisten. Gegeven de problemen in deze voorwaardelijke punten presenteert deze sector zich eerder als een toekomstige vervolgstap. Een Nederlandse bijdrage in deze sector zal op korte termijn voornamelijk humanitaire hulp inhouden, in plaats van dat het een duurzame wederopbouw ondersteunt.

Daarnaast is het duidelijk dat de oliesector een onmiskenbare schakel zal zijn in de beginfase van het hervormen van de Venezolaanse economie. De huidige staat van de olie-infrastructuur vraagt echter om enorme investeringen en geopolitieke grootmachten zoals Rusland en China spelen in deze sector

een sterke rol. Dit maakt dat Nederlandse investeringen hierin erg risicovol zijn. Ook is te verwachten dat de relevantie van deze sector op termijn afneemt. Dit volgt uit de wereldwijde verschuiving naar duurzame energievoorzieningen. Bovendien is het wenselijk om de Venezolaanse economie op termijn te diversificeren.

Binnen de elektriciteitssector doen zich evenwel grote uitdagingen voor. Hoewel een goed functionerende elektriciteitssector een belangrijke voorwaarde is voor de wederopbouw, is de problematiek dermate complex dat een Nederlandse bijdrage in dit stadium niet realistisch is. Gegeven de fragiliteit van de elektrische infrastructuur, zal deze een gestage toename van opgewekte energie niet aankunnen. De afhankelijkheid van de slecht onderhouden Guri-dam, welke middels hydro-energie ongeveer 73% van de benodigde stroom levert,¹¹ wijdverspreide corruptie met betrekking tot investeringen in het elektriciteitsnet en de aanwezigheid van China als concurrent op dit gebied, maken dat deze sector momenteel niet aantrekkelijk is voor Nederland. Daarnaast lenen de olie- en elektriciteitssector zich niet voor het platform, aangezien deze sectoren vanwege hun omvang vooral op overheidsniveau aangestuurd worden in Venezuela. Nederland heeft op deze gebieden ook een minder sterke concurrentiepositie ten opzichte van landen zoals China en Rusland met betrekking tot de oliesector en bijvoorbeeld Canada met betrekking tot hydro-energie.

Wij hebben daarom, vanuit duurzaamheidsoverwegingen en langetermijnstrategie, besloten om ons te richten op sectoren en kwesties waar Nederland actief een bijdrage kan leveren aan het herstel van Venezuela. Hierbij ligt ook de nadruk op de expertise die Nederland bezit om deze problematiek succesvol aan te pakken en waarbij voornamelijk de Venezolaanse bevolking direct profiteert. De waarde van de gekozen sectoren zal toegelicht worden in de specifieke hoofdstukken.

Netherlands Venezuela Platform (NVP)

Ondanks de huidige crisis kunnen funderingen voor toekomstige (economische) samenwerking tussen Nederland en Venezuela worden gelegd. Daarom is er besloten een platform te ontwerpen dat zich richt op het creëren van nieuwe, duurzame samenwerkingsverbanden tussen Nederlandse en Venezolaanse bedrijven, publieke instellingen, maatschappelijke organisaties en de wetenschap: het Netherlands Venezuela Platform (NVP). Het betrekken van de Venezolaanse diaspora in het Koninkrijk, vormt hierbij een integraal onderdeel. Hierbij staat wederzijdse kennisoverdracht en de identificatie van mogelijke kansen centraal. Het NVP focust zich aanvankelijk op de sectoren landbouw, water en democratie en rechtsstaat.

Het NVP is een stichting die bruggen slaat tussen bovengenoemde actoren binnen de drie sectoren. Op locaties binnen het gehele Koninkrijk zullen sectorbijeenkomsten georganiseerd worden waarbij de diaspora en experts in het vakgebied samengebracht worden. Met het samenbrengen van de groepen, vindt kennisdeling plaats en worden mogelijkheden binnen de sectoren geïdentificeerd. Wanneer partijen gemeenschappelijke grond vinden om op voort te bouwen, kunnen zij door het NVP ondersteund worden bij het identificeren en aanvragen van financiering voor deze projecten. Gegeven het huidige investeringsklimaat in Venezuela, zal financiering noodzakelijk zijn om de samenwerking te stimuleren. Daarnaast is voor het goed functioneren van het platform een coördinerend bestuur nodig. In dit hoofdstuk worden de doelstellingen, betrokken partijen, vorm en werkwijze van het NVP, alsmede de financiering van het platform besproken. Hierbij wordt ook ingegaan op de vormgeving van het coördinerende bestuur.

2.1 Doelstellingen

Het Koninkrijk neemt een actieve doch faciliterende rol aan in de oprichting van het NVP. Het hoofdzakelijke doel is tweeledig:

1. Bijdragen aan een duurzaam (economisch) herstel van de crisis in Venezuela en daarmee het verbeteren van politieke, sociale en economische stabiliteit van de regio waaronder de het Caribisch deel van het Koninkrijk.
2. Het aanhalen van de handelsbetrekkingen door het aangaan van samenwerkingen tussen Venezolaanse en Nederlandse bedrijven.

Doordat Venezuela het grootste buurland is van ons Koninkrijk, is het Koninkrijk gebaat bij politieke en economische stabiliteit in de regio. Door de inzet van het NVP hoopt Nederland hieraan bij te dragen en economische en maatschappelijke mogelijkheden te creëren voor het bedrijfsleven, publieke instellingen, maatschappelijke organisaties en de wetenschap uit het gehele Koninkrijk. Deze twee speerpunten splitsen zich verder uit in meerzijdige doeleinden:

1. Het stimuleren van (economische) samenwerking tussen het Venezolaanse en Nederlandse bedrijfsleven, publieke instellingen, maatschappelijke organisaties en de wetenschap, door deze partijen samen te brengen, zowel online als offline via evenementen.
2. Kennisoverdracht binnen het platform realiseren tussen het Venezolaanse en Nederlandse bedrijfsleven, publieke instellingen, maatschappelijke organisaties en de wetenschap te stimuleren. Hierdoor kan momenteel al op kleine schaal bijgedragen worden aan het zoeken naar oplossingen voor huidige problematiek.
3. Het bieden van financieringsmogelijkheden en ondersteuning bij aanvraag van financiering voor initiatieven die ontstaan vanuit het opgebouwde netwerk. Het NVP zelf is niet gericht op het opzetten van projecten of missies maar neemt een begeleidende en faciliterende rol aan in het realiseren van deze initiatieven.

4. Het identificeren van kansen voor samenwerking tussen Nederlands en Venezolaanse partijen binnen de sectoren: landbouw, water, democratie en rechtsstaat.
5. Het nastreven van actieve betrokkenheid van de Venezolaanse diaspora in Nederland bij het NVP om zo de legitimiteit van platform te vergroten en de duurzaamheid van de bijdragen en samenwerkingsverbanden te versterken. Hierbij wordt voorkeur verleend aan personen die affiniteit hebben met een van de drie sectoren. Er wordt geen onderscheid gemaakt in achtergrond, leeftijd of opleidingsniveau.

De doelstellingen zijn leidend in hetgeen het bestuur onderneemt om het platform te besturen, verder uit te breiden dan wel aan te passen. Ook in verband met de verscheidenheid van partijen die betrokken zijn, is het belangrijk dat de doelstellingen helder zijn. Transparantie geldt hierbij als uitgangspunt, om zo de legitimiteit van het platform en het vertrouwen van betrokkenen te waarborgen.

2.2 Vorm, opmaak en werkwijze

Het NVP is een stichting (in de zin van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek) die wordt opgericht door het ministerie van Buitenlandse Zaken. Er is gekozen voor een stichting vanwege de flexibiliteit die het met zich meebrengt en de verkrijging van rechtspersoonlijkheid. Het bestuur van de stichting zal parttime worden aangesteld en met verschillende taken en verantwoordelijkheden worden belast. Deze taken en verantwoordelijkheden zullen beschreven worden in de statuten van de stichting. De meest gangbare taken voor het bestuur van de op te zetten stichting worden hieronder beschreven.

Algemene werkzaamheden:

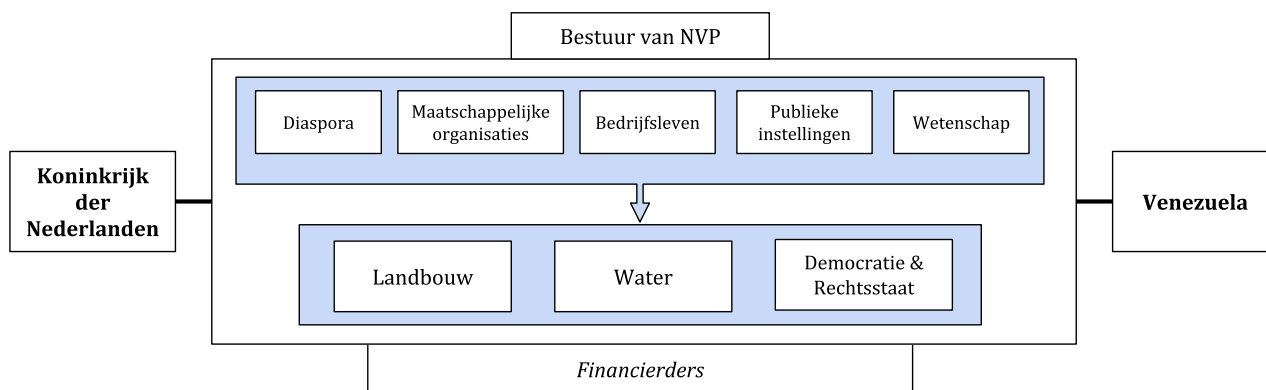
1. Uitvoering en monitoring van de beoogde doelen;
2. Communicatie met het ministerie van Buitenlandse Zaken en indien nodig Rijksbrede communicatie (bijvoorbeeld de vertegenwoordigingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK));
3. Het onderhouden van banden met diaspora organisaties en -netwerken, maatschappelijke organisaties en het Nederlandse bedrijfsleven;
4. Het coördineren van verschillende uitvoerende taken waaronder de organisatie van netwerkevenementen; promotie en communicatie via de website;
5. Monitoring van de voortgang van samenwerkingsverbanden en ontstane projecten;
6. Fungeren als aanspreekpunt voor partijen en financieringsinstellingen.

Budget & financiering:

1. Beheer en goedkeuring budget;
2. Begeleiding van financieringsaanvragen.

Verantwoording:

1. Evalueert het functioneren van het NVP;
2. Verantwoordelijk voor periodieke verslaglegging en terugkoppeling aan het ministerie van Buitenlandse Zaken.

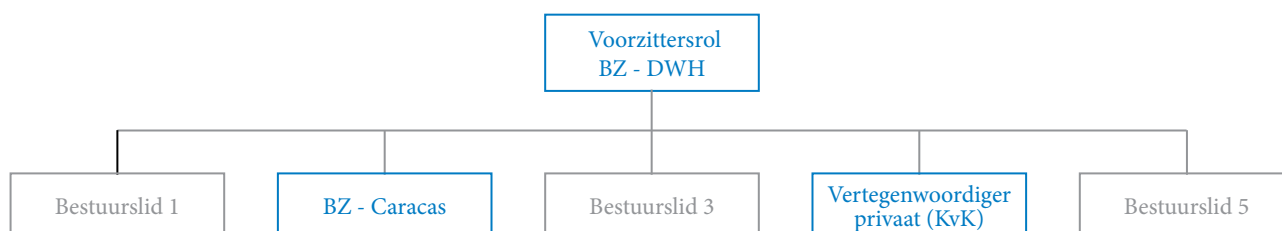

Figuur 2.1 Organigram van het netwerkplatform.

Het bestuur

Om het succes van het NVP te garanderen is het belangrijk dat het bestuur, vanuit persoonlijke achtergrond en professionele expertise, in staat is om de verschillende partijen bijeen te brengen. Dit betreft bijvoorbeeld kennis van Venezuela of de regio, uitgebreide ervaring in het bedrijfsleven of maatschappelijke middenveld en/of in (het onderhouden van) diaspora netwerken. Daarmee wordt het bestuur grotendeels, maar niet alleen, ook een afspiegeling van de eerder genoemde actoren. Omdat de stichting vanuit het ministerie van BZ bestuurd wordt en zich focust op de samenwerking tussen verschillende partijen binnen het Koninkrijk en Venezuela, zullen in ieder geval twee leden vanuit hun huidige functie binnen het ministerie van BZ plaatsnemen in het bestuur. Het meest voor de hand liggend is om één ambtenaar verantwoordelijk te stellen binnen DWH te Den Haag en één ambtenaar op de ambassade in Caracas. Daarnaast zal er gekeken moeten worden naar interdepartementale samenwerking. Zo zal er waar nodig, samengewerkt worden met een ambtenaar van een van de Vertegenwoordigingen, respectievelijk Aruba, Curaçao of Sint Maarten of met de Openbare Lichamen op Bonaire, Saba of St. Eustatius.

Om ook het bedrijfsleven te vertegenwoordigen, zal er een persoon worden aangesteld die hiervoor verantwoordelijk is. De gelijkheid van alle landen binnen het Koninkrijk wordt zeer belangrijk geacht en om die reden zal er dan ook een persoon vanuit Aruba, Curaçao of Sint Maarten worden aangesteld. De voorkeur gaat uit naar een medewerker van de Kamer van Koophandel en Nijverheid op Aruba, Curaçao of Sint Maarten. De vertegenwoordiger van DWH neemt een voorzittersrol aan. De personen die naast de BZ-medewerkers en de private partij plaats zullen nemen in het bestuur (bestuursleden 1, 3 en 5) dienen te voldoen aan een te zijner tijd opgesteld functieprofiel. Hierbij gaat de voorkeur uit naar in ieder geval één bestuurslid met de Venezolaanse nationaliteit die de publieke, private dan wel de academische wereld vertegenwoordigt. Dit bestuurslid wordt aangesteld om een brug te slaan tussen de Nederlandse en Venezolaanse contacten.

Figuur 2.2 Organigram van het bestuur.

Werkwijze

Het bestuur van het NVP zal fungeren als een soort werkgroep om de werkzaamheden uit te voeren door regelmatig bij elkaar te komen. Het NVP zou ook aansluiting kunnen zoeken bij de Werkgroep Economische Samenwerking in het Koninkrijk (WESK). De WESK is een werkgroep die opgericht is ter bevordering van economische samenwerking binnen het Koninkrijk en richt zich op het terrein van duurzame economische ontwikkeling en agendeert daarnaast verschillende onderwerpen. Deze werkgroep komt ongeveer eens per maand bij elkaar en kent leden van de verschillende Vertegenwoordigingen en ministeries (BZ, BZK en het ministerie voor Economische Ontwikkeling Curaçao). Naast bestuursvergaderingen en het zoeken naar verbindingen met andere werkgroepen, is de uitvoering van het NVP tweeledig. Het platform zal zowel online als offline functioneren en op deze wijze de eerder genoemde actoren bijeenbrengen. Het operationele begin van het platform zal gekenmerkt worden door een 'kick-off' evenement.

- *Kick-off:* De kick-off is bedoeld als eenmalige introductie van het NVP en wordt georganiseerd door leden van het bestuur. Voor de kick-off wordt zowel online als offline promotie gevoerd. Tijdens deze kick-off worden de doelstellingen, het functioneren van het platform en de strategie gepresenteerd. Daarnaast is er mogelijkheid tot netwerken en kennismaking. Ook zal deze kick-off erop gericht zijn de Venezolaanse diaspora te mobiliseren en te interesseren voor deelname aan toekomstige evenementen.
- *Sector bijeenkomsten:* Per sector worden zowel online als offline evenementen en bijeenkomsten georganiseerd voor geïnteresseerde Venezolanen, publieke dan wel private partijen, wetenschap en organisaties uit het maatschappelijk middenveld. Het doel hiervan is het delen van kennis en het identificeren van mogelijke kansen voor partijen om bij te dragen aan een duurzaam (economisch) herstel van de crisis.
- *Website:* Voor het platform zal er een website worden opgetuigd met informatie over het functioneren ervan en haar doelstellingen. Via de website worden belangstellenden op de hoogte gebracht van de vorderingen van de werkzaamheden. Ook zal er een portaal geopend worden waarbij eerder actieve partijen met elkaar in verbinding kunnen blijven. Om organisaties, bedrijven en diaspora-netwerken te mobiliseren, zal er via sociale media, BZ-kanalen en interdepartementale kanalen ter promotie informatie verspreid worden over de werkzaamheden, doelstellingen en resultaten van het platform.

Internationale samenwerking

Het NVP wordt geïnitieerd vanuit de Nederlandse overheid. Financieringsmogelijkheden vanuit de Europese Unie en de Internationale Financiële Instellingen (IFIs) worden hierbij in acht genomen. Het platform begint kleinschalig met daarom een eerste focus op partijen uit het Koninkrijk. In geval van succes kan de stichting uitbreiden naar andere landen of als best practice fungeren om soortgelijke samenwerkingsverbanden tussen Venezuela en andere overheden op te zetten.

2.3 Financiering

Om de plannen te faciliteren is kapitaal nodig. Deze paragraaf bespreekt de partijen die een mogelijke rol kunnen spelen in het verstrekken van het benodigde kapitaal of andere financiële middelen en diensten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de financiering die nodig is voor enerzijds operationalisering van activiteiten van de stichting en eventuele bestuurskosten en anderzijds geïdentificeerde externe financieringsmogelijkheden waar de aan het platform deelnemende partijen aanspraak op kunnen maken. Hierbij gaat het om financiering voor projecten die ontstaan uit samenwerking tussen verschillende deelnemende partijen.

Een combinatie van Venezuela's huidige sociaaleconomische situatie en een onzekere toekomst maken het momenteel niet aantrekkelijk voor de private sector om te investeren in projecten in Venezuela. Ook de IFIs zijn terughoudend met het geven van leningen aan de Venezolaanse overheid, omdat huidige leningen tot vandaag de dag niet zijn terugbetaald. Desalniettemin biedt uitzicht op een toekomstige transitie kansen voor ons Koninkrijk om juist nu proactief bij te dragen aan het samenbrengen van partijen met kennis en expertise in de sectoren. Om dit voorbereidende werk te laten beginnen, is het noodzakelijk om op de korte termijn over een budget te beschikken om de eerste activiteiten en eventuele financiële vergoeding voor het bestuur van de stichting te kunnen bekostigen.

Nederland

De Nederlandse Financierings-maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) is bij uitstek een partner om mee samen te werken. Eén van de hoofdsectoren binnen de FMO is *food, agribusiness and water*. Via een samenwerking met Nationale Nederlanden (NN), onder de noemer van het NN-FMO Emerging Markets Loan Fonds, wordt institutionele investeerders toegang gegeven tot de investeringsfondsen van de FMO. Op deze manier worden bedrijven en projecten in ontwikkelingslanden financieel gesteund. Centraal hierin staat het duurzaamheidsprincipe zoals beschreven in de verschillende SDGs van de VN. Daarnaast kan ook de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) betrokken worden bij de plannen. In vergelijkbare situaties hebben zij zowel gefinancierd als geadviseerd over subsidies en regelingen die zij zelf niet uitvoeren. Voornamelijk voor de sector landbouw zien wij ook kansen voor samenwerking met de Rabo Foundation. In appendix 1 is een overzicht toegevoegd met een aantal fondsen waarop Nederlandse ondernemers aanspraak kunnen maken ter financiering van verkenning en eventuele daaropvolgende investeringen in de betreffende Venezolaanse sector. Deze fondsen zijn geïdentificeerd door de Nederlandse overheid als financieringsmogelijkheden voor ontwikkelingssamenwerking.

Europese Unie

Vanuit de Europese Unie zijn het Financieringsinstrument voor ontwikkelingssamenwerking (FIS) en het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF) geïdentificeerd als mogelijke financiële partners. Beide organisaties focussen zich op het aanbieden van economische en sociale ontwikkelingshulp vanuit de EU. Ook is er een rol weggelegd voor het Garantiefonds. Dit fonds neemt financieringsrisico's voor projecten in het buitenland of operaties ten gunste van een derde land uit de weg.

Internationaal

Ook kunnen samenwerkingsmogelijkheden met de IFIs bekeken worden. De IFIs die actief zijn in de Latijns-Amerikaanse regio zijn de World Bank Group (WBG), de Inter-American Development Bank (IDB) en de Development Bank of Latin America (CAF). Momenteel zijn zij door politieke onzekerheid in Venezuela terughoudend met het uitgeven van lenen aan dit land. Bij transitie zullen de IFIs naar

verwachting in toenemende mate actief worden in Venezuela. Tenslotte kunnen de IFIs mogelijk ook een rol spelen in de financiering en garantstelling van projecten van Nederlandse partijen ter bevordering van een duurzaam herstel van Venezuela. Het is dan voor bedrijven en instellingen met interesse in uitbreiding naar Venezuela interessant om de tenders van de verschillende instellingen in de gaten te houden. Naast het lenen aan overheden en (sub)nationale overheidsorganen, is er binnen IFIs een interessante ontwikkeling waarneembaar waarbij zij leningen verschaffen aan private ondernemingen van opkomende markten om competitieve en innovatieve markten te stimuleren die mogelijkheden creëren en bijdragen aan het ontstaan van een evenwichtige internationale financiële situatie. De leningen passen binnen de algemenere trend in ontwikkelingshulp van 'private sector for development,' waarbij de private sector betrokken wordt in het ontwikkelingsproces van een land. Hoewel deze financiering primair bedoeld is voor bedrijven in ontwikkelingslanden, zijn juist deze bedrijven vaak op zoek naar internationale samenwerkingsverbanden waar Nederlandse bedrijven met kennis en expertise op in kunnen spelen.

2.4 Aanbevelingen

1. Ten einde bij te dragen aan het duurzaam (economisch) herstel van de crisis in Venezuela wordt aangeraden om een platform op te richten: het Netherlands Venezuela Platform (NVP). Dit platform fungeert als brug tussen Venezolaanse en Nederlandse partijen en ambieert om op vooral maatschappelijk en economisch niveau een netwerk op te bouwen.
2. Gegeven de huidige beperkte mogelijkheden met betrekking tot ontwikkelingssamenwerking in de context van de politieke en financiële situatie, wordt aangeraden om in eerste instantie prioriteit te leggen bij het delen van kennis en expertise via het NVP. Wederzijdse kennisdeling is momenteel inzetbaar en schept de mogelijkheid om op kleine schaal bij te dragen, dan wel kansen te identificeren voor toekomstige samenwerking.
3. Om gelijkwaardigheid binnen het Koninkrijk te waarborgen wordt aanbevolen om de bedrijven, netwerken en organisaties actief op de Caribische eilanden zoveel mogelijk te betrekken. Naast het betrekken van bovengenoemde partijen, is het ook van belang de Kabinetten van de Gouverneurs van Aruba, Curaçao en Sint Maarten te Den Haag actief te betrekken door middel van informatieverschaffing dan wel een plek te geven in het bestuur van de stichting.
4. Het actief betrekken van Venezolaanse diaspora ten einde de duurzaamheid en inclusiviteit van de kennisdeling en daaropvolgende projecten te waarborgen. Hierbij dient rekening gehouden te worden met de grote verscheidenheid binnen de diaspora. Affiniteit met een van de sectoren, mate van realistische kijk op ontwikkelingssamenwerking en communicerend vermogen staan hierbij voorop, naast het nastreven van diversiteit.
5. Bij het betrekken van academische partners vanuit Venezuela dient rekening gehouden te worden met politisering van Venezolaanse universiteiten en de daaruit resulterende druk op academische vrijheid. Derhalve valt aan te raden om vooral contact te leggen met Venezolaanse academici die zitting nemen in onafhankelijke kennisinstututen of via maatschappelijke organisaties hun werkzaamheden vormgeven. Het versterken van het Venezolaanse maatschappelijk middenveld geldt hierbij als overkoepelend doel.
6. Het realiseren van projecten - ontstaan uit samenwerking tussen partijen binnen het NVP - stimuleren door actieve ondersteuning te bieden bij het aanspraak doen op financiering.

Sectoren

Ten einde een bijdrage te leveren aan het duurzaam (economisch) herstel van Venezuela, zijn drie sectoren geïdentificeerd: landbouw, water en democratie en rechtsstaat. De groei van deze sectoren zal de basis vormen voor een wederopbouw van de Venezolaanse staat. Door verbetering op het gebied van deze sectoren na te streven, wordt er rechtstreeks bijgedragen aan de SDGs. Hierbij zal vooruitgang op het terrein van voedselzekerheid (doel 2), watervoorziening (doel 6) en institutionele versterking (doel 16) ook positief effect hebben op het bestrijden van armoede (doel 1), aanbieden van gezondheidszorg (doel 3), toegang geven tot onderwijs (doel 4), creëren van werkgelegenheid en economische groei (doel 8) en stimuleren van duurzame woonomgeving en productie (doel 11 en doel 12). Dit alles gebeurt in de context van internationale (ontwikkelings)samenwerking (doel 17). Mede door de *spill-over effects* van deze cruciale sectoren, zullen investeringen leiden tot verdere groei op sociaal en economisch gebied. Uiteindelijk zal dit bijdragen aan een stabielere Venezuela. Het Koninkrijk profiteert hier ook van, onder meer omdat de situatie in Venezuela directe weerslag heeft op de ABC-eilanden.

Ieder hoofdstuk zal besproken worden aan de hand van dezelfde deelvragen. In eerste instantie wordt aangetoond waarom de sector relevant is voor het duurzaam (economisch) herstel van de crisis in Venezuela. Hier komen ook de onderliggende oorzaken van de huidige problematiek aan bod. Vervolgens worden de mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela geduid en benoemd welke partijen hierbij een rol zouden kunnen spelen. Ten slotte worden enkele overwegingen ten opzichte van de haalbaarheid van de Nederlandse bijdrage in de sectoren kenbaar gemaakt en wordt het hoofdstuk afgesloten met concrete aanbevelingen.

3

Landbouw

Venezuela heeft een groot gebrek aan voedselzekerheid, maar heeft tegelijkertijd veel vruchtbare grond die momenteel onderbenut wordt. Nederland heeft gepaste landbouw-expertise om het gebruik van deze grond te verbeteren. In dit hoofdstuk lichten wij toe hoe het platform kan bijdragen aan voedselzekerheid in Venezuela, en zodoende aan de Venezolaanse volksgezondheid, economie en bedrijvigheid in bredere zin. We bespreken eerst de relevantie van de landbouwsector, waarna we de mogelijkheden voor zowel Venezuela als het Koninkrijk zullen uitwerken. Tot slot bespreken we een aantal Nederlandse, Venezolaanse en internationale partijen die betrokken kunnen worden in het platform, om zo de landbouw en voedselzekerheid in Venezuela op zowel korte als lange termijn te verbeteren.

3.1 Relevantie

Het gebrek aan voedsel is één van de voornaamste redenen waarom Venezolanen hun land verlaten. Prijsbeheersing als onderdeel van het overheidsbeleid maakt rendabele productie voor veel boeren onmogelijk. Mede hierdoor zijn er grote tekorten in de voedselvoorziening voor de Venezolaanse bevolking, waardoor nu één op de drie Venezolanen voedsel onzeker is.¹² Daarnaast heeft dit zijn weerslag op de export van Venezolaanse groenten en fruit naar de ABC-eilanden, hetgeen nu vrijwel volledig is gestaakt. Het instorten van de Venezolaanse olie-inkomsten laat zien hoe belangrijk diversificatie van de economie is en de opbouw van de landbouwsector draagt hieraan bij. Herstel van de Venezolaanse agrarische sector draagt daarnaast actief bij aan voedselzekerheid voor zowel de Venezolaanse bevolking als voor de bewoners van de eilanden.

De Venezolaanse landbouw functioneert niet naar potentie, wat de huidige voedseltekorten in de hand werkt. De productie van alle soorten gewassen is sterk afgenomen tussen 2008 en 2017 en kan momenteel maar in ongeveer een kwart van de landelijke behoefte voorzien.¹³ Het economische beleid van Chávez, dat werd voortgezet onder Maduro, is hier grotendeels verantwoordelijk voor. Landbouwgrond werd in 2001 herverdeeld om inkomensongelijkheid tegen te gaan, maar de kleine boeren die land ontvingen bezaten niet genoeg kapitaal om betekenisvolle investeringen te doen. De grootgrondbezitters werden juist minder bereid om te investeren in hun land vanwege het grote risico op landonteigening door de overheid.¹⁴ Daarom wordt in dit beleidsadvies de focus gelegd op kleine boeren en gemeenschappelijke projecten voor de sloppenwijken, omdat hier weinig kans is op landonteigening. Daarnaast werd in 2003 besloten de prijs van vierhonderd primaire voedselproducten te controleren. Dit was gericht op het verminderen van de inflatie en het beschermen van het armere deel van de bevolking.¹⁵ Deze maatregel zorgde er echter voor dat verschillende boeren stopten met het produceren van sommige voedselproducten, omdat zij het anders onder de kostprijs zouden moeten verkopen en dus verlies zouden draaien. Er werd ook niet geïnvesteerd in binnenlandse landbouw, omdat de overheid er de voorkeur aan gaf om te importeren vanuit het buitenland. Voor Venezolanen waren dus weinig mogelijkheden om winst te maken met landbouw. Financiering is ook maar zeer beperkt mogelijk via openbare en particuliere banken. Doordat investeringen onmogelijk zijn verouderen ook het materiaal en de landbouwmachines waardoor productie vermindert.¹⁶ Daarnaast bleek uit onze gesprekken met lokale ervaringsdeskundigen dat er geregeld een gebrek aan water is voor de landbouw.

Een andere reden voor verminderde productie is het tekort aan brandstof dat het zo goed als onmogelijk maakt voor boeren om te oogsten, nieuwe gewassen te zaaien en de eventuele oogst naar de markt te brengen.¹⁷ Semi-stedelijke landbouw zou een oplossing hiervoor kunnen bieden, alsook een focus op kleinere boeren die voornamelijk voor hun eigen gemeenschap produceren. Het beleid in Venezuela om stedelijke landbouw te bevorderen heeft niet geleid tot het gewenste positieve effect, voornamelijk omdat het een top-down initiatief was, er weinig maatschappelijk draagvlak was en stedelingen tegen praktische problemen zoals vervuiling en een gebrek aan water stuitten.¹⁸ Toch zijn er ook succesvolle semi-urbane landbouw initiatieven te identificeren. Tot slot blijkt uit gesprekken met maatschappelijk betrokken organisaties in Venezuela dat er weinig algemene kennis en waardering voor voeding en landbouw is in de samenleving. Ondanks deze problemen biedt het land door haar vruchtbare grond wel degelijk veel kansen. Mede hierdoor is de landbouwsector in Venezuela een ontzettend relevante en passende sector voor Nederland om zich op te richten.

Nederlandse ontwikkelingssamenwerking landbouw

Een van de ontwikkelingssamenwerking speerpunten van het Nederlands ontwikkelingsbeleid is het wereldwijd bijdragen aan voedselzekerheid, duurzame landbouw en goed waterbeheer. Dit is mede in lijn met doel 2 van de SDGs. Bij de herziening van het Nederlands ontwikkelingsbeleid in 2011 is een Private Sector Investeringsprogramma ontwikkeld voor publiek-private partnerschappen op het gebied van voedselzekerheidsbeleid, dat een directe bijdrage heeft kunnen leveren aan werkgelegenheid in meer dan veertig ontwikkelingslanden.¹⁹ Het bovengenoemde beleid is in eerste instantie toegepast op landen in Afrika, met name in Sub-Sahara Afrika. Hierbij was het doel onder andere een bijdrage leveren aan productiviteitsverbetering en het duurzaam en eco-efficiënt maken van productie in de hoop daarmee de lokale voedsellandbouw (weer) te ontwikkelen en daarmee economische groei te bewerkstelligen.²⁰ Naar ons inzien zou een dergelijk voedselzekerheidsbeleid, gericht op het versterken van de lokale landbouw en economie, ook relevant zijn om een bijdrage te leveren aan een duurzaam economisch herstel van de crisis in Venezuela.

Expertise Nederland

Nederland hoort in de mondiale kopgroep van de landbouwsector. Het is nummer twee exporteur van landbouwproducten, zoals landbouwgoederen, machines, kasmaterialen en producten die geschikt zijn voor zowel menselijke als dierlijke consumptie.²¹ Daarnaast hebben wij als land ook vele multinationals in huis op het gebied van voedselvoorziening in combinatie met de wetenschappelijke expertise van de Wageningen University & Research (WUR) en de kennis van de landbouwhogescholen. Tot slot speelt de Rabobank een grote rol als financierder van de agrarische sector en heeft vrijwel elk groot voedselbedrijf, zoals Nestlé en Unilever, een kantoor in Nederland.

Het voorgestelde platform zou daarnaast de grootgrondbezitters en de kleinere boeren dichterbij elkaar kunnen brengen aangezien de betrokken, reeds geïdentificeerde Venezolaanse partijen connecties hebben met beide. Beide groepen zullen profijt hebben van de mogelijke interactie met Nederlandse experts en academici, waardoor ze meer kunnen samenwerken in projecten. Daarnaast zou dit platform de groepen de mogelijkheid kunnen bieden om gezamenlijk met zowel maatschappelijke organisaties als wetenschappelijke experts van de WUR projecten op te zetten.

3.2 Mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela

Tijdens een online co-creation lab waarin wij met ongeveer twintig deelnemers brainstormden en mogelijkheden bespraken, kwamen er verschillende ideeën voor samenwerkingen op. Hieruit bleek de toegevoegde waarde van een platform aangezien het een diverse groep actoren beoogt samen te brengen. Het lab werd mede georganiseerd door CGIAR CCAFS (Climate Change, Agriculture and Food Security) en had deelnemers van diverse partijen, waaronder de WUR, het Lighthouse Farm Network, Impact Hub Caracas, en een aantal lokale Venezolaanse initiatieven (zie appendix 1). Er blijkt behoefte te zijn aan een platform waarin al bestaande bottom-up initiatieven elkaar kunnen vinden, samen kunnen werken en aan kennisdeling kunnen doen, wat de deelnemers tijdens het co-creation lab enthousiast deden. Ten tweede bleek dat de aanwezigheid van een Nederlandse partner met expertise veel toevoegt aan het platform, omdat het projecten op grotere schaal mogelijk maakt. Op basis van dit co-creation lab komen we tot de volgende concrete voorbeelden van samenwerkingen en projecten in de landbouwsector, die ook onder het huidige Venezolaanse landbouwbeleid al uitvoerbaar zijn.

Case 1 – Stadslandbouw

Biologische stadslandbouw, zoals operatief in Cuba, kan ook worden geïmplementeerd in Venezuela. Hierbij kan het Lighthouse Farm project, onder hoede van de WUR, als voorbeeld dienen. In Cuba is één van de Lighthouse projecten – genaamd ‘Organopónico Vivero Alamar’ – één van de grootste en meest succesvolle stedelijke boerderijen. Op een stuk land ter grootte van elf hectare gelegen naast Havana, levert het werk voor kwetsbare groepen en gezond voedsel voor de gemeenschap en omgeving.²² Via het platform zou een soortgelijk project realiseerbaar worden in Venezuela. Tijdens het co-creation lab bleek hier enthousiasme voor vanaf zowel de Cubaanse als Venezolaanse kant. De Nederlandse actoren hadden kennis van eventuele financieringsmogelijkheden om het project te kunnen realiseren. Venezolaanse actoren zullen noodzakelijk zijn om de culturele uitdagingen aan te kunnen gaan, de Nederlandse actoren om kennis te delen, en de Nederlandse overheid om het project mogelijk te maken.

Case 2 – Climate-Smart Villages

Climate-Smart Villages (CSV) zijn een initiatief van CGIAR CCAFS (zie paragraaf 3.3 aangaande ‘Partijen’). Deze CSV zijn opgezet over de hele wereld, bijvoorbeeld in Colombia, met als doel het bouwen van capaciteit en het delen van kennis met lokale boeren, zodat zij toekomstbestendig en duurzaam werken. Eerst wordt er lokaal een studie gedaan naar de context, problemen en kansen. Daarna wordt er samen met de belanghebbenden een plan gemaakt voor passende interventies. Voor het veelgenoemde gebrek aan water in de landbouw in Venezuela zou bijvoorbeeld regenwater op verschillende plekken kunnen worden opgevangen en bewaard in grote tanks. Om overstroming bij hevige regenbuien te voorkomen zou gebruik kunnen worden gemaakt van moderne waterafvoertechnieken. Daarnaast leert de boer bijvoorbeeld klimaatspecifieke zaaitechnieken en kan hij gebruikmaken van kleinschalige verzekeringsschema’s. Tot slot werken CSV bottom-up en wordt er veel aandacht gegeven aan het bouwen van lokale capaciteit, zodat wanneer het project is afgelopen de handelingen zich voortzetten. CGIAR CCAFS gaf aan veel mogelijkheden bij kleine boeren in Venezuela te zien.

Case 3 – Onderwijs, bewustwording en samenwerking

Tijdens het co-creation lab kwam het belang van onderwijs en bewustwording over landbouw herhaaldelijk aan de orde. Venezuela is sterk geïurbaniseerd. Meerdere actoren noemden het gebrek aan kennis over de herkomst van voedsel, de werking van grond en aan waardering voor de grond en aarde. Hier zijn twee ideeën uit ontstaan, één gericht op kinderen en scholen en de ander gericht op academische en uitvoerbare kennis.

Ten eerste wordt aanbevolen om met de semi-publieke *Fe y Alegría* scholen samen te werken met het doel kinderen en de gemeenschappen waar zij onderdeel van uitmaken te onderwijzen over voeding en landbouw, door middel van gemeenschappelijke boerderijen. Hiermee zouden ook kinderen schoolmaaltijden kunnen krijgen, wat lang niet overal meer mogelijk is en die op het moment vaak slechts uit granen bestaan en dus belangrijke voedingsstoffen missen. Hier zouden Nederlandse kennisinstellingen en Venezolaanse partners kunnen samenwerken met de *Fe y Alegría* scholen. Deze semi-publieke scholengemeenschap werd genoemd door Venezolaanse actoren omdat het onder minder invloed van het Maduro-regime staat. Een andere optie die werd geïdentificeerd door Venezolaanse partners was een samenwerking met Caritas op het gebied van educatie en gemeenschappelijke tuinen. Dit is een katholieke liefdadigheidsorganisatie, en de Venezolaanse partners wisten dat veel kinderen die nu niet naar school gaan wel naar de kerk komen. Door met een organisatie als Caritas samen te werken bereikt men ook de kinderen die nu niet naar school kunnen alsmede hun families.

Ten tweede is er ook op hogere scholen nog veel mogelijkheid tot uitbreiding van de landbouwkennis. Zoals toegelicht door een Venezolaanse expert, die onder de indruk was van wat de WUR doet aan onderwijs en onderzoek in de land- en tuinbouw:

*'En Venezuela, la palabra horticultura no existe. Y tú busca en la universidad un artículo horticultor no existe, no existe que a nadie se le ocurra que esto es una carrera importante.'*²³

Er is één publieke universiteit die een master tuinbouw aanbiedt, Universidad Centroccidental "Lisandro Alvarado", maar erg omvangrijk is die niet. Er wordt van harte aanbevolen om uitwisseling en samenwerking tussen de WUR, landbouwhogescholen en Venezolaanse universiteit(en) te promoten. Op deze manier kan op de lange termijn het landbouwsysteem van Venezuela worden versterkt en ontstaan stabiele lokale partners, waarmee al een relatie is opgebouwd, die vervolgens interessant zijn voor Nederlandse bedrijven.

3.3 Partijen

Hieronder lichten wij drie partijen uit, waarvan wij overtuigd zijn dat zij een faciliterende rol op zich zouden kunnen nemen met betrekking tot het aantrekken van de juiste landbouwactoren. Deze partijen hebben tijdens onze gesprekken enthousiasme getoond in het platform en hebben aangegeven dat zij toegang hebben tot actoren die nodig zijn om voedselzekerheid in Venezuela te verbeteren. Daarnaast hebben zij ook de nodige expertise in de verschillende sub-sectoren van de landbouw.

CGIAR is het grootste landbouw-innovatienetwerk ter wereld. Het netwerk deelt bewijs met beleidsmakers, innovatie met partners en doet onderzoek. CGIAR wordt mede gefinancierd door Nederland. CCAFS is een van de vier onderzoeksprogramma's die CGIAR uitvoert. CCAFS is sterk verbonden met de WUR. Het hoofd van mobilisatie middelen en partnerschappen, Diego Osorio, heeft samen met ons het co-creation lab georganiseerd. Na het co-creation lab heeft hij ook aangegeven dat hij openstaat tot verdere samenwerking op het gebied van Venezolaanse landbouw.

Impact Hub Caracas is een gemeenschap van (sociaal) ondernemers die zoekt naar manieren om een positieve invloed op de maatschappij te hebben. Impact Hub heeft meer dan honderd vestigingen over de hele wereld, waaronder in Amsterdam. Zij verwelkomen diversiteit en samenwerkingsverbanden met gelijkgestemde organisaties om een significant verschil te maken. De directeur en mede-oprichter van Impact Hub Caracas, Claudia Valladares, was een van de deelnemers in het co-creation lab. Tijdens het co-creation lab kwamen wij tot de conclusie dat het efficiënter zou zijn om te focussen op kleinschalige boeren. Om de positie van kleinschalige boeren te kunnen verbeteren, is het noodzakelijk om achter hun locaties en behoeftes te komen. Het betrekken van de Venezolaanse diaspora in Nederland is mogelijk niet genoeg om deze actoren te kunnen bereiken, aangezien de diaspora waarschijnlijk niet alle kleine actoren kent. Daarom raden wij aan om, via de Impact Hub Caracas, organisaties zoals Nispero Project, Caravana Escuela, Acción Campesina, CAVIDEA en Fedecámaras te benaderen. Dit soort organisaties hebben goede contacten met kleinschalige boeren en private landbouwbedrijven.

Wageningen University & Research is de beste universiteit ter wereld op het gebied van landbouw. Zij zijn betrokken bij verschillende landbouwprojecten over de hele wereld, zoals het Lighthouse Farm

project in Cuba. In die hoedanigheid heeft de WUR ook deelgenomen aan het co-creation lab. Tijdens het co-creation lab stonden zij welwillend tegenover het voorstel van kennisdeling. Voornamelijk de lokale Venezolaanse ondernemers waren geïnteresseerd in de landbouwkennis die de WUR te bieden heeft.

Deze drie partijen kunnen, in samenwerking met de partijen die genoemd zijn in appendix 1, stap voor stap een bijdrage leveren aan het versterken van de landbouwsector en het vergroten van de voedselzekerheid in verschillende gemeenschappen. Gezien er in al deze projecten vooral aandacht is voor duurzaamheid en onafhankelijkheid, zal dit op de middellange termijn bijdragen aan een duurzaam herstel van de Venezolaanse crisis.

3.4 Haalbaarheid voorstel

De haalbaarheid van dit voorstel hangt af van de mate waarin de samenwerkingsverbanden beïnvloed worden door het landbouwbeleid en in hoeverre de juiste actoren bereikt kunnen worden. De mogelijkheid tot landonteigening is een van de belangrijkste factoren die de haalbaarheid van ons voorstel kan ondermijnen, aangezien het voor actoren risicovol is om te investeren in een samenwerkingsverband. Om dit risico te verkleinen, raden wij aan om te focussen op het verbeteren van de positie van kleinschalige boeren. Zelfs na een succesvol verloop van de samenwerking, is de kans dan kleiner dat de overheid hun (weinig) land zal onteigenen. Daarnaast zullen deze boeren voornamelijk voor zichzelf en nabije gemeenschap produceren, wat betekent dat zij niet negatief beïnvloed worden door het prijsplafond en geen brandstof nodig hebben om het op de markt te krijgen. Door het tekort aan brandstof, raden wij aan om naast op kleinschalige boeren ook te focussen op stedelijke gebieden. Deze gebieden hebben, grofweg, twee miljoen mensen in de sloppenwijken, die nauwelijks toegang tot voedsel hebben. Bij een focus op deze mensen is het onwaarschijnlijk dat de overheid ingrijpt.

De noodzaak tot het maken van deze praktische keuzes is gebaseerd op de nijpende situatie in Venezuela met betrekking tot voedselzekerheid. Het snel reageren op de huidige situatie zorgt ervoor dat de migratiestromen naar de eilanden afnemen en er een basis gelegd kan worden voor een stabiele diverse economie. Wij zijn ervan overtuigd dat met deze keuzes het pre-transitie investeringsrisico voor partijen genoeg geneutraliseerd zal zijn zodat het voor mogelijke actoren interessant is om tijd dan wel geld te investeren in een samenwerkingsverband. Wij verwachten dat, na een transitie, deze samenwerkingsverbanden snel opgeschaald kunnen worden naar middelgrote en grote landbouwbedrijven omdat ze al op kleine schaal getest zijn en de basis voor goede relaties gelegd is.

3.5 Aanbevelingen

1. Gezien het belang van voedselproductie en voedselzekerheid in Venezuela, voor zowel de Venezolanen als voor het Koninkrijk, wordt aanbevolen om landbouw aan te merken als één van de sectoren binnen het platform.
2. Verbeter de productiecapaciteit van de Venezolaanse landbouwsector door:
 - Het voortbouwen op de talrijke bestaande lokale initiatieven.
 - Het verkiezen van private Venezolaanse actoren boven publieke.
 - Het ondersteunen van semi-stedelijke landbouw.
 - Het focussen op kleinschalige boeren.
3. Verbeter voedselzekerheid in Venezuela door: het implementeren van 'Climate Smart Villages' en het focussen op de miljoenen inwoners van de sloppenwijken.
4. Leer van vergelijkbare samenwerkingsprojecten, zoals het Lighthouse Farm Network, bijvoorbeeld hoe de Nederlandse overheid toentertijd heeft samengewerkt met partners uit het maatschappelijk middenveld en (stedelijke) Cubaanse boerderijen.
5. Creëer bewustwording onder de Venezolaanse stedelijke bevolking, op het gebied van de oorsprong van het voedsel en methodes van bewerking van de aarde, door kennis te delen met betrekking tot voedselproductie.
6. Benader Nederlandse, Venezolaanse en internationale partijen als Wageningen University & Research, Impact Hub Caracas en CGIAR CCAFS.

Water

In dit hoofdstuk richten wij ons op de bijdrage die het platform kan leveren aan het herstellen van de watersector in Venezuela. Alhoewel er meerdere terreinen binnen de watersector zijn waar samenwerking mogelijk is, is er gekozen om de drinkwatersector te prioriteren. Onder drinkwater wordt verstaan het leveren van voldoende en schoon drinkwater, inclusief de verwerking ervan. Eerst zetten we dit probleem uiteen en gaan we in op de relevantie van deze sector. Vervolgens geven we aan waar voor Nederland de mogelijkheden liggen om bij te dragen aan herstel van de watersector. Tot slot presenteren we de partijen die vanuit Nederlandse, Venezolaanse, en internationale zijde waardevol zijn om bij het platform te betrekken.

4.1 Relevantie

Schoon drinkwater is een primaire levensbehoefte en het huidige tekort eraan kan met recht een crisis worden genoemd. Het raakt grote delen van de bevolking op een ernstige manier: 70 tot 82 procent van de Venezolanen heeft geen continue toegang tot schoon water, terwijl dit in 1998 nog maar 13 procent was.²⁴ Van het weinige beschikbare water is een groot deel niet zuiver. Ongeveer één op de twee inwoners van Caracas gebruikt water dat besmet is met ziektekiemen.²⁵ Weliswaar wordt water ook per fles verkocht, maar dat is onbetaalbaar voor het grootste deel van de bevolking: een fles kost al gauw \$3, terwijl het minimuminkomen slechts \$8 per maand is. Verbetering van de watersector is van cruciaal belang aangezien het een basisbehoefte is en zal daarom ook een van de graadmeters voor een nieuw bewind zijn.

De tekorten hebben, los van de humanitaire kosten, effect op een aantal aspecten die van belang zijn voor het duurzame herstel van het land, zogenaemde *spill-over effects*. Ten eerste draagt het gebrek aan schoon water bij aan de instabiliteit van de politieke situatie, omdat het gebrek aan een effectieve watervoorziening één van de redenen is voor het verzet tegen de huidige regering.²⁶ Ten tweede heeft ook de economie te lijden onder de waterproblemen. De mensen die ziek zijn door vervuild drinkwater kunnen namelijk niet werken en daarnaast hebben scholen en universiteiten moeten sluiten door watergebrek op locatie.²⁷ Op de lange termijn heeft dit effect op de scholingsgraad en daarmee op de economie van het land. Tot slot wordt vooral de volksgezondheid zwaar getroffen. Het gebrek aan schoon water uit zich onder andere in de kindersterftecijfers, welke in 2017 bijna twee keer zo hoog waren als aan het begin van de crisis.²⁸ Het regime deelt geen gezondheidsdata meer sinds 2017, maar de verwachting is dat de situatie enkel verslechterd is. Ook nemen de gevallen van infectieziekten sinds de watergebreken een hoge vlucht (onder andere hepatitis A, malaria en dengue). Het is dan ook de verwachting dat het coronavirus bijzonder hard zal toeslaan in Venezuela. De gezondheidszorg is reeds in slechte staat en inwoners zullen de deur uit blijven gaan om water te bemachtigen. Daarnaast bemoeilijkt watergebrek het handenwassen in zowel ziekenhuizen als daarbuiten.²⁹

Om kansen voor Nederland te duiden, is het belangrijk om de onderliggende oorzaken van de waterproblematiek bloot te leggen. De voornaamste oorzaken zijn de elektrische blackouts die de waterpompen en zuiveringsinstallaties stilleggen en de verwaarlozing van de infrastructuur. De blackouts, die de waterlevering stilzetten, zijn bijzonder schadelijk voor het systeem. De Venezolaanse steden liggen vaak tientallen kilometers van hun waterbronnen af en zijn afhankelijk van grote pijpleidingen voor hun watertoevoer, waarbij vaak ook hoogtevverschillen overbrugd moeten worden. Tijdens de frequente blackouts stopt de waterlevering in aanzienlijke delen van het systeem en hopen bacteriën zich op in de lege leidingen, wat infectieziekten een kans geeft.³⁰ De waterproblematiek is evenwel te wijten aan de verwaarlozing van de infrastructuur aangezien de nodige onderhoudstaken niet meer worden uitgevoerd. Hierdoor functioneert de toevoer op halve kracht en zijn ook de zuiveringsinstallaties beperkt in hun functioneren.³¹ Dit wordt met name veroorzaakt door een gebrek aan menselijk kapitaal en financiering.

Om de verwaarlozing van de infrastructuur te kunnen herstellen, zullen de achterliggende oorzaken hiervan moeten worden aangepakt. Ten eerste is volgens experts de grootste uitdaging momenteel het gebrek aan menselijk kapitaal om het watersysteem te bedienen en te beheren. Dit blijkt vooral te wijten aan politieke benoemingen door de regering en haar getrouwen. Ook de afname van een adequate opleiding van personeel draagt hieraan bij. In elke laag van de beherende instanties, van

onderhoudspersoneel tot directies, worden mensen benoemd op basis van politieke loyaliteit, in plaats van capaciteit. Daarnaast bevinden zich onder de 4.5 miljoen vluchtelingen veel oude werknemers en zijn de reguliere trainingsprogramma's stopgezet door de uitstroom van opleidend personeel. Tot slot zijn door nationalisering en het afstoten van samenwerkende private partijen de banden met deze partijen verwaterd of zelfs geheel verloren gegaan. Het gaat hierbij om leveranciers en uitvoerders van bedienings- en onderhoudstaken. Hiermee is ook de toegang tot de kennis die deze partijen bezitten verloren gegaan, iets waar Nederland nu op kan inspringen. Ten tweede heeft een gebrek aan financiering geleid tot het stopzetten van onderhoud en reparaties. Vanwege een gebrek aan onderdelen, vervoer en gereedschap kunnen reparatieploegen kapotte onderdelen niet langer vervangen. Hierdoor zal het systeem steeds verder achteruit gaan. Samenvattend liggen dus vooral de gebrekkige elektriciteitstoevoer en de verwaarlozing van de infrastructuur ten grondslag aan de huidige waterproblematiek. Ondanks het belang van de elektriciteitsvoorziening op de watersector, hebben we na uitvoerige overweging de keuze gemaakt hier niet verder op in te gaan. Voor het herstel van de infrastructuur worden mogelijkheden gegeven in paragraaf 4.2.

Verantwoording niet-gekozen subsectoren

Binnen de sector water hebben we gekozen om voornamelijk drinkwater te behandelen, vanwege de aanwezigheid van Nederlandse expertise en de urgentie van het probleem. De watersector is echter breder en er zijn meer punten waar Nederland een rol kan spelen of waar Nederland juist beter schaarse middelen elders kan gebruiken:

1. *Elektriciteit en waterkracht:* zoals aangegeven is de gebrekkige voorziening van elektriciteit één van de oorzaken van het watertekort. Er is echter voor gekozen de elektriciteitssector geen plaats te bieden binnen het platform, gezien de prominente rol hier van andere buitenlandse partijen. Ook al speelt de Guri-dam, een waterkrachtcentrale die op vol vermogen verantwoordelijk is voor 73 procent van de elektriciteitsvoorziening van het land, een grote rol in het elektriciteitstekort, heeft Nederland geen noemenswaardige expertise op het gebied van waterkrachtcentrales. Derhalve wordt aangeraden om hier niet in te investeren.
2. *Irrigatie:* het tekort aan water speelt ook de irrigatie van akkers parten, hoewel niet duidelijk is waar op dit moment de grootste knelpunten liggen. Uit gesprekken met experts is gebleken dat grote infrastructurele irrigatieprojecten stil zijn komen te liggen door de huidige situatie. Dit werk is al deels gedaan en daarom bevelen wij aan om deze projecten te herstarten zodra daar aandacht voor kan worden vrijgemaakt, aangezien Nederland ook op irrigatiegebied veel kennis heeft. Daarbij kunnen de Climate Smart Villages, zoals in hoofdstuk 3 omschreven, bijdragen aan het effectiever gebruiken van regenwater. Nederland kent tientallen bedrijven met een aanbod aan irrigatiesystemen. Het specificeren van wat exact nodig is aan Nederlandse producten binnen deze subsector, geldt daarbij als eerste aanknopingspunt.
3. *Vervuiling door olie:* veel oppervlaktewater is vervuild door lekkende olieleidingen. Het herstellen van deze leidingen vergt grote investeringen, die alleen in combinatie met een winstgevende olieproductie gedaan kunnen worden. Gezien het belang en omvang van de vervuiling bevelen wij aan deze sector op lange termijn wel te onderzoeken.

4. *Vervuiling door mijnbouw*: door de goudwinning in vooral het zuidoosten van het land komen grote hoeveelheden chemicaliën vrij die gevaar opleveren voor de bevolking en de lokale ecosystemen. Echter, gezien de macht van criminele syndicaten in deze regio is overheidsinvloed vooralsnog beperkt en bevelen wij aan dit probleem te laten rusten totdat veiligheid gewaarborgd kan worden.
5. *Havencapaciteit*: de stilstand in de havens wordt in eerste instantie veroorzaakt door het gebrek aan handelsstromen en is dus een gevolg van de economische situatie, niet van de fysieke staat van de havens. Wanneer de handelsstromen weer toenemen zou Nederlandse expertise de havens efficiënter kunnen maken in samenwerking met het Nederlandse bedrijf PortXL. Echter bevelen wij voor nu aan hier geen middelen aan te besteden.

De bovengenoemde subsectoren zijn allen van belang voor een volledig herstel van de watersector in Venezuela. Echter staan zij in eerste instantie voor verschillende uitdagingen en zijn daarbij interessanter op de lange termijn. In de volgende paragrafen wordt de drinkwatersector, hetgeen de hoogste prioriteit verdiend, verder uitgelicht.

4.2 Mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela

In deze paragraaf zullen we ingaan op de specifieke mogelijkheden voor Nederland die liggen in het herstellen van de Venezolaanse drinkwaterinfrastructuur. Er zijn twee categorieën die mogelijkheden bieden voor Nederland om hieraan bij te dragen. Ten eerste kan Nederland bijdragen aan het tekort aan menselijk kapitaal door middel van kennisdeling, hulpprogramma's en uitbestedingen aan Nederlandse actoren. Deze projecten zullen door de partijen geïnitieerd en door het platform ondersteund worden. Nederland kan post-transitie op twee manieren bijdragen aan het vergroten van menselijk kapitaal. Zo kunnen Nederlandse partijen Venezolanen opleiden op het gebied van beheer, bediening en bedrijfsvoering. Daarnaast kunnen taken als het herstellen, beheren en bedienen (tijdelijk) worden uitbesteed aan Nederlandse bedrijven. Voorafgaand aan de huidige politieke benoemingen werden deze taken ook deels uitbesteed en post-transitie zal dit noodzakelijk zijn om snel en effectief het waterbeheer op te bouwen, gezien de geringe interne capaciteit. De bedrijfsvoering kan beter niet uitbesteed worden aan buitenlandse partijen om politieke gevoeligheden te vermijden. Een uitgebreid overzicht van partijen die kunnen samenwerken in het vergroten van de institutionele capaciteit en menselijk kapitaal staat in paragraaf 4.3 en appendix 1.

Ten tweede kan Nederland aan het herstel van de infrastructuur bijdragen door het delen van specifieke technologische kennis en de toepassing ervan. Nederlandse bedrijven staan wereldwijd bekend om hun technologieën in watermanagement en dit is, in combinatie met vroeg contact, een goed startpunt voor het verkrijgen van orders, die tegelijkertijd bijdragen aan het herstel. Het platform zal de juiste Venezolaanse partijen in contact brengen met de juiste Nederlandse partijen. Enkele voorbeelden van mogelijke projecten zijn:

1. *Ultrasonic algae control*: Een van de problemen die zijn ontstaan, is de vervuiling van drinkwaterreservoirs met algen. Ultrasonic algae control is een technologie die effectief is in de bestrijding daarvan en kan geleverd worden door het Nederlandse LG Sonic.

2. Chloorgas en ammoniumsulfaat: Venezolaanse waterzuiveringsinstallaties hebben een tekort aan chloorgas en ammoniumsulfaat. Nederlandse bedrijven zouden dit kunnen leveren of zouden kunnen helpen de Venezolaanse productiefaciliteiten weer op te starten.
3. Waterpompen met zonnepanelen: Tijdens de blackouts en op plekken waar geen stroom aanwezig is, kan door middel van zonne-energie water worden opgepompt, waardoor toch enig water geleverd kan worden. Nederlandse experts hebben ervaring met deze technologie.³²
4. Pipeline inspection tools: De leidingwerken zijn beschadigd bij de pompstations en bij de leidingen zelf. Venezolaanse experts hebben aangegeven hiervoor interne inspectietools nodig te hebben. Kennis hierover is aanwezig bij Acquaint voor drinkwaterbuizen en bij M.J. Oomen groep voor afvalwaterbuizen.³³ Ook zit veel ervaring bij de waterbedrijven, waarvoor VEI de meest geschikte ingang vormt.

Tot slot zijn er voor private partijen twee grote voordelen aangaande het deelnemen aan het platform. Ten eerste draagt het effect van deze projecten bij aan de verbetering van levensomstandigheden van de bevolking. Ook draagt dit positief bij aan de uitvoering van de SDGs. Ten tweede, en nog belangrijker, na een transitie hebben deze partijen een first-mover positie om projecten uit te voeren die dan al geconceptualiseerd zijn.

4.3 Partijen

In dit hoofdstuk zullen een aantal partijen en contactpersonen uitgelicht worden die een rol kunnen spelen bij het herstel van de watersector. Met de genoemde partijen is reeds contact geweest en zij hebben met enthousiasme gereageerd op eventuele toekomstige samenwerkingsmogelijkheden.

Het Netherlands Water Partnership (NWP) is een Nederlandse organisatie bestaande uit een groter netwerk van verschillende actoren op het gebied van water en sanitatie. Het netwerk als geheel vertegenwoordigt de Nederlandse waterbranche en heeft als doel het bieden van oplossingen voor waterproblemen wereldwijd. NWP kan fungeren als tussenpartij voor Venezolaanse opdrachtgevers en de Nederlandse watersector. Zowel mevr. J. Pellens (Project officer Latijns-Amerika) als mevr. J.K. Tapia (Project manager NWP, Mexico en USA) hebben een goed beeld welke contacten een rol kunnen spelen in het herstel van de watersector in Venezuela. Partijen als Kadaster, The Hague Academy for local governance en de Unie van Nederlandse Waterschappen zijn partijen die zij reeds hebben aangedragen als mogelijk interessante actoren.

VitensEvidens International (VEI) is een samenvoeging van de twee grootste Nederlandse Waterbedrijven Vitens en Evides. De missie van het bedrijf is om partner waterbedrijven in ontwikkelingslanden ondersteuning te bieden. VEI heeft als waternetbeheerder veel ervaring met pijplijninspecties, wat erg van pas komt bij de beschadigde leidingen in Venezuela. Wat VEI bijzonder interessant maakt is het project *Waterworkx*. Dit is een partnerschap tussen verschillende waterbedrijven die gezamenlijk tot doel hebben om tussen 2017 en 2030, 10 miljoen mensen van schoon drinkwater te voorzien. Het project maakt deel uit van het ministerie van Buitenlandse Zaken en wordt ook door hen gefinancierd. Ook werkt het samen met de 10 Nederlandse wateraanbieders en verwanten in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. VEI kan een belangrijke rol spelen in het platform doordat het de nodige expertise en contacten heeft en heeft daarnaast aangegeven open te staan voor verder contact.

Wat betreft onderzoeksinstituten is IHE - Delft Institute for Water Education een interessante partner. IHE biedt goede connecties met het internationale veld van waterbeheer. Bovendien worden professionals onderwezen op thema's als 'Urban water & Sanitation', wat een grote toevoeging zou kunnen zijn op het waternetwerk van Caracas, en verzorgen ze onderwijs met betrekking tot watermanagement aan studenten uit ontwikkelingslanden. Zij kunnen de opgedane kennis in hun thuisland inzetten via georganiseerde missies. Als tweede onderzoeksinstituut is ook Deltares een interessante partner. Deltares heeft expertise op het gebied van drinkwater en waterschaarste en werkt nauw samen met lokale overheden, ondernemingen en kennisinstelling om de *spill-over effects* ook op andere gebieden zoveel mogelijk te doen laten gelden. De 'Deltares Academy' biedt opleidingen aan om mensen te trainen op gebieden als waterbeheer, (hydraulische)pijpleidingsystemen en het aanleggen van funderingen. Deltares is een geschikte partner om het probleem van verouderde waterleidingen aan te pakken.

Deze partijen dan wel contactpersonen kunnen in samenwerking met de relevante partijen die genoemd zijn in appendix 1 een bijdrage leveren aan het herstel van de watersector via het platform.

4.4 Haalbaarheid voorstel

De hiervoor beschreven mogelijkheden en partijen bieden een goede basis voor een samenwerking op watergebied tussen Nederland en Venezuela. Er kunnen zich hierbij evenwel enkele obstakels voordoen. Eén mogelijke moeilijkheid is dat partijen op weerstand kunnen stuiten vanuit de waterinstanties en de plaatselijke bevolking. Het is voor te stellen dat ook na een transitie Venezolaanse partijen niet zonder meer zullen accepteren dat buitenlandse partijen zich zullen mengen in de genoemde sector. Tijdens onderzoek en uit gesprekken met experts op het gebied van water kwam naar voren dat de Venezolaanse bevolking wantrouwig is tegenover (buitenlandse) private instellingen.³⁴ Anderzijds, is een volledige focus op publieke bijdrage evenmin wenselijk vanwege het tekort aan menselijke capaciteit in deze sector. Daarom is het aan te raden om in te zetten op een mix tussen publieke en private partijen, om zowel effectief te problemen te kunnen bestrijden als legitiem te zijn in Venezolaanse ogen. Een consortium (tijdelijke organisatie, bestaande uit verschillende partijen) kan uitkomst bieden.

Daarnaast ligt er een risico in de afhankelijkheid van elektriciteit. Een goed werkend elektriciteitsnet is van levensbelang voor het oppompen, vervoeren en zuiveren van water. Dit kan enigszins ondervangen worden door het pompen op zonne-energie, maar helaas biedt dit geen vatbare grootschalige oplossing. Kennisdeling zal daarom cruciaal zijn in de eerste stages van het platform. Op termijn zullen, na merkbare vooruitgang in de elektriciteitssector, daadwerkelijke projecten realiseerbaar worden.

Tot slot moet er goed worden gekeken naar het vinden van geschikte gesprekspartners aan Venezolaanse zijde. Enerzijds bezitten de nationale waterinstanties op grond van artikel 156 van de constitutie de bevoegdheid om het watermanagement uit te voeren, maar anderzijds is de wijdverspreide corruptie en bureaucratie vaak een doorn in het oog voor het regionale waterbeheer. De behoeftes per regio verschillen sterk en door mismanagement is er vaak onvoldoende kapitaal om te voorzien in de juiste middelen of financiering. Derhalve valt aan te bevelen om vooral partners op lokaal niveau te spreken en zodoende rechtstreeks een overzicht te verkrijgen van de knelpunten en behoeften.

4.5 Aanbevelingen

1. Gezien het belang van een adequate drinkwatervoorziening in Venezuela voor de volksgezondheid, economie en stabiliteit, wordt aangeraden om de drinkwatersector op te stellen als één van de sectoren binnen het NVP.
2. Focus ten eerste op het vergroten van institutionele capaciteit door het opbouwen van menselijk kapitaal in de drinkwaterinstanties. Dit kan door opleidingstrajecten aan te bieden aan Venezolaanse partijen en het tijdelijk uitbesteden van bepaalde taken aan Nederlandse bedrijven en instituten.
3. Focus ten tweede op het delen van technologische kennis voor specifieke problemen door professionals uit de Venezolaanse watersector samen te brengen met Nederlandse professionals met een overzicht van de Nederlandse drinkwatersector.
4. Op lange termijn zal het NVP haar focus binnen de watersector kunnen verbreden en zo ook de volgende subsectoren betrekken: irrigatie, watervervuiling door zowel olie als (illegale) mijnbouw en havencapaciteit.
5. Het wordt aangeraden om vanuit lokaal of regionaal niveau te opereren om zo directer en efficiënter mogelijkheden te identificeren en daarnaast risico's op corruptie en institutionele vertraging te vermijden.

Democratie en rechtsstaat

In dit hoofdstuk wordt geschetst waarom en op welke manier het NVP kan bijdragen aan een versteviging van de democratie en rechtsstaat in Venezuela. Allereerst wordt de relevantie van deze sector uiteengezet, waarna de mogelijkheden voor zowel Venezuela als het Koninkrijk op dit gebied geïdentificeerd worden. Vervolgens wordt ingegaan op de verschillende partijen die betrokken kunnen worden bij het NVP. Hierbij ligt de focus op het versterken van zowel democratische processen als rechtsstatelijke instituties, om zo een bijdrage te leveren aan een stabiel en democratisch Venezuela. Het oogmerk is daarbij om niet alleen een succesvolle transitie naar democratie te bevorderen, maar ook om de rechtszekerheid en rechtsgelijkheid van Venezolaanse burgers te versterken.

5.1 Relevantie

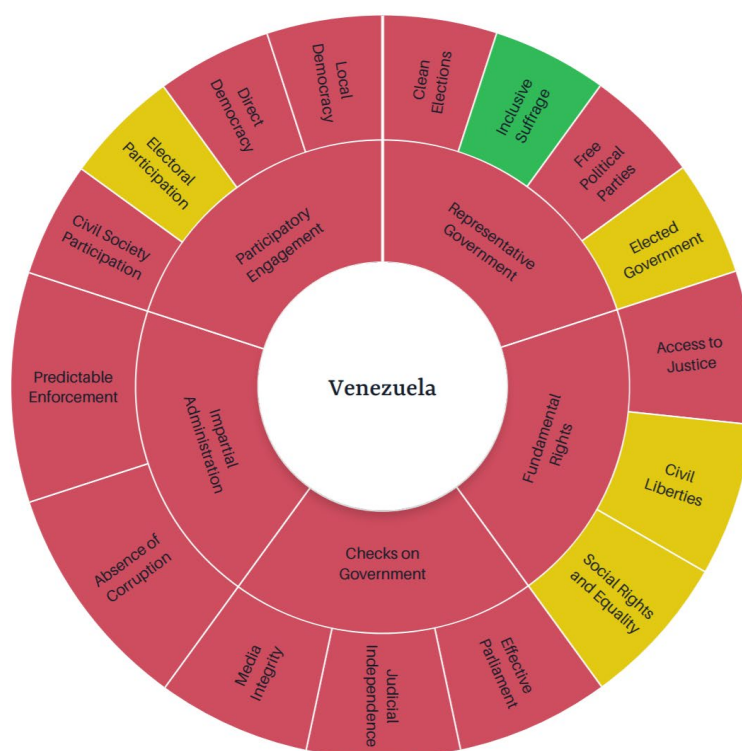
Een goed functionerende democratie en rechtsstaat vormen de basis van een stabiel Venezuela. Het schept vertrouwen en rechtszekerheid, twee essentiële factoren voor het opbouwen van de reeds besproken sectoren landbouw en water. Daarnaast verdienen democratie en rechtsstaat aandacht omdat het de duurzaamheid van een toekomstige, democratische transitie versterkt en zo terugval voorkomt. Het Koninkrijk heeft in het bijzonder belang bij stabiliteit en bescherming van (mensen)rechten in Venezuela, gezien regionale instabiliteit ook invloed heeft op het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Hoewel Venezuela officieel nog een democratie is en de instituties dus officieel nog aanwezig zijn, is deze de afgelopen jaren ernstig verzwakt. Volgens International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) scoort Venezuela middelmatig of laag op alle onderdelen van democratie en rechtsstaat, op algemeen stemrecht na (zie figuur 5.1). Er is nauwelijks sprake van representatie, participatie of onpartijdigheid. Ook vanuit de socialistische partij van Maduro klinkt weerstand met betrekking hierop.³⁵ Volgens het Hoog commissariaat voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties is er sprake van ernstige schendingen van 'economische, sociale, civiele, politieke en culturele rechten'.³⁶ Staatsgeweld is toegenomen en is één van de goedkoopste en efficiëntste manieren voor het Maduro-regime om aan de macht te blijven. Het vertrouwen van de bevolking in de politiek en overheid is daardoor sterk gedaald. In de toekomst zal daarom extra aandacht besteed moeten worden aan het herstellen van dit vertrouwen in een nieuwe regering.³⁷

Tegelijkertijd neemt de criminaliteit in hoge mate toe en wordt Venezuela momenteel bestempeld als een van de meest onveilige landen ter wereld. Met name drugscriminaliteit lijkt te profiteren van het gebrek aan controle. Hierdoor verspreidt de drugshandel zich met toenemende mate van Colombia naar Venezuela.³⁸ Nederland is extra kwetsbaar doordat de eilanden vaak als tussenstop fungeren en de Rotterdamse haven als belangrijk invoerpunt in Europa geldt.³⁹ Om de mogelijkheden tot het plegen van dit soort misdaden te beperken, dient criminaliteitsbestrijding in zowel Nederland, Colombia als Venezuela plaats te vinden. Indien Venezuela weer een sterke democratische rechtsstaat wordt zal het land een minder aantrekkelijk doorvoerluik zijn.

Binnen het bestaande Nederlandse en Europese veiligheidsbeleid neemt de rechtsstaat een belangrijke plekin. Onder andere het behalen van vredesdoelstellingen, bevorderen van internationale samenwerking en de eerbiediging van fundamentele rechten hebben prioriteit. Daarnaast is het versterken van de rechtsstaat noodzakelijk om de stabiliteit in de regio te waarborgen. Vanwege de geografische nabijheid van de ABC-eilanden, voelt het Koninkrijk direct de impact van rechtsstatelijke dynamiek. Betrouwbare samenwerkingsverbanden met andere landen maken rechtshulp en politieke samenwerking mogelijk, wat onder andere de uitlevering van verdachten of de terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers kan vergemakkelijken.⁴⁰ Een toename van stabiliteit zou ook waarde hebben voor de groei van toerisme in de eilanden, een inkomstenbron waar het gebied grotendeels van afhankelijk is.⁴¹ Politieke stabiliteit en economische welvaart in Venezuela bieden daarbij duidelijk kansen voor financiële groei op de eilanden, alsook voor de afname van Venezolaanse vluchtelingen. Niet alleen brengt de opvang van deze vluchtelingen hoge kosten met zich mee, legt het ook een druk op de inkomsten uit toerisme en andere belangrijke economische gebieden op de eilanden.

Wat betreft democratie is het van belang dat het garantieniveau van eerlijke verkiezingen in Venezuela stijgt, zodat er flexibiliteit ontstaat tussen politieke partijen om toekomstig beleid te genereren. Huidige

■ 0.00 - 0.399 Low performance
 ■ 0.40 - 0.70 Mid-range performance
 ■ 0.701 - 1.00 High performance

Figuur 5.1: De staat van democratie in Venezuela volgens International IDEA.

democratische processen sluiten oppositieve partijen uit en marginaliseren een groot deel van de bevolking, waardoor het vertrouwen in de regering erg laag is. Met betrekking tot de rechtsstaat is een versterking van de rechtsstatelijke instituties gewenst. Het ondersteunen van juridische procedures, met betrekking tot *transitional justice* en onafhankelijke procesvoering, is hierbij cruciaal. Later in dit hoofdstuk zal ingegaan worden op de manier waarop deze doelen gerealiseerd kunnen worden door middel van het platform.

5.2 Mogelijkheden voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela

Nederland heeft een sterke reputatie op het gebied van internationale mensenrechten en neemt sinds januari 2020 wederom zitting in de VN-Mensenrechtenraad. Tegen verwachtingen in is Venezuela ook toegetreten tot deze raad. Dit is weliswaar een tegenstrijdige en veel bekritiseerde ontwikkeling en daarbij verliest de positie van Nederland in de raad zijn waarde wanneer ook landen zoals Venezuela hier een onderdeel van zijn. Dit biedt Nederland echter ook de mogelijkheid om dialoog te voeren met een moeilijke partner.⁴²

Het ondersteunen van een stabielere rechtsstaat en het bevorderen van samenwerkingsverbanden biedt de mogelijkheid tot een goed georganiseerde bestrijding tegen drugscriminaliteit, wat vervolgens

duidelijke kansen biedt voor een afname van criminele activiteiten, geweld en drugsgebruik in zowel Venezuela als de Caribische eilanden. Daarnaast heeft dit geweld voor een groot deel betrekking op jongeren: het grootste deel van de slachtoffers bestaat uit jongeren tussen de 15 en 30 jaar.⁴³ Maatregelen vanuit de overheid om het probleem aan te pakken beperken zich tot praatsessies en workshops.⁴⁴ De promotie van democratische, inclusieve waarden onder jongeren wordt essentieel geacht voor de stabiliteit en welvarendheid van het land in de komende jaren. Met het oog op de huidige omstandigheden alsook op toekomstige verhoudingen, presenteert deze groep zodoende een enorme kans voor het Koninkrijk in relatie tot publieke of private samenwerking op het gebied van veiligheidskwesties.

Met dit scala aan kansen voor Nederland bij een verbetering van de democratie en rechtsstaat in Venezuela raden wij aan om te specificeren op de volgende vijf punten: het ondersteunen van dialoog, het betrekken van Venezolaanse jongeren, het steunen van democratische vooruitgang door middel van *democracy schools*, het ondersteunen van *transitional justice* processen, en het uitwisselen van kennis op het gebied van onafhankelijke juridische procesvoering.

1. Door een maatschappelijke dialoog te ondersteunen kan het platform bijdragen aan sociale cohesie. Zoals aangetoond is de democratie en rechtsstaat in Venezuela sterk verzwakt, wat het vertrouwen in deze instituties heeft verminderd. Daarnaast bestaat er een sterke polarisatie tussen bijvoorbeeld Chavistas en aanhangers van Guaidó.⁴⁵ Wij raden dialoog bevorderen als actiepunt in het bijzonder aan vanwege Nederlands expertise op dit gebied en de mogelijkheden van het platform. Met haar poldermodel en representatieve democratie heeft Nederland veel ervaring op het gebied van dialoog en consensus. Bij dit dialoog is het van belang dat mensen over het *gehele politieke spectrum* bij elkaar gebracht worden om zo naar gemeenschappelijke doelen te zoeken. Dit heeft het Youth Peace Initiative bijvoorbeeld ook gedaan in Israël en Palestina (zie paragraaf 5.3). Zodoende kan wederzijds begrip ontstaan wat de politieke ontwikkeling en sociale cohesie ten goede zal komen. Dit is vervolgens weer van belang voor een effectieve overheid.
2. Daarnaast is het van groot belang dat jongeren betrokken worden in het proces van politieke verandering. Gezien jongeren de basis vormen van toekomstig beleid, alsmede het feit dat een groot deel van deze generatie slachtoffer is geworden van geweld, zien wij het belang in van hun stem in politieke en culturele vooruitgang. Daarnaast hebben jongeren specifieke behoeften die wat minder leven bij volwassenen, zoals bijvoorbeeld het belang van onderwijs. Het platform kan in samenwerking met de diaspora jongeren uit verschillende Venezolaanse regio's, zowel uit grote steden alsook rurale gebieden, identificeren. Vervolgens kunnen zij onderwezen worden over democratische en rechtsstatelijke aangelegenheden en uitgenodigd worden om hun mening te delen. Mochten zij enthousiast zijn, dan is het aan te raden hen ook te betrekken in de *democracy schools*, die hieronder beschreven staan. Op termijn zouden jongeren dan actiever bij het politieke proces betrokken kunnen worden, door ze met politieke partijen en politici in contact te brengen.
3. Ook moet binnen het platform aandacht geschonken worden aan Venezuela's democratische ontwikkeling, ook na een transitie, om terugval te voorkomen. Het ondersteunen van deze democratische ontwikkeling kan breed ingevuld worden en wij

raden aan dit te doen door middel van de oprichting van *democracy schools*.⁴⁶ Deze scholen richten zich op het bieden van workshops, trainingen en het uitwisselen van ideeën op het gebied van democratie en rechtsstaat. Hier kunnen politici en politieke partijen getraind worden (bijvoorbeeld op het gebied van debat) en kan participatie bevorderd worden. Ook kan er aandacht geschonken worden aan rechtsstatelijke aangelegenheden, zoals transparantie en rechtvaardigheid. Deze scholen zijn toegankelijk voor alle Venezolanen die als ambtenaar een rol willen gaan spelen in de toekomst van Venezuela. Deze scholen komen ook voort vanuit het NVP. Door bijvoorbeeld uit te leggen hoe vrije pers of een scheiding der machten bijdraagt aan collectieve vrijheid en vooruitgang, moet ook het vertrouwen in de publieke ruimte en in democratie als instituut bevorderd worden.

4. Ook moet ondersteuning geboden worden op het gebied van *transitional justice*. Naast het bevorderen van eerlijke verkiezingen zal een democratische transitie gepaard moeten gaan met een ondersteuning en versterking van bestuurlijke instituties en processen. Hierbij zal een democratie niet alleen mogelijk worden, maar ook de legitimiteit van de rechtsstaat gewaarborgd blijven. Met betrekking tot de transitie kunnen gewenste processen variëren van het opzetten van waarheidscommissies tot veranderingen aanbrengen in onderwijsliteratuur. Het platform biedt daarbij een mooie kans om de Venezolaanse lokale bevolking in contact te laten komen met de diaspora, wetenschappelijke en historische kennis en hulpverlenende organisaties.
5. Tot slot is aanbevolen om binnen het platform aandacht te schenken aan de versterking van onafhankelijke juridische procesvoering. Door Venezolaanse en Nederlandse kennis samen te brengen kan er gefocust worden op openbaarheid van rechtspraak en toegankelijkheid van het recht voor de burger. Hierbij is het creëren van bewustzijn omtrent mensenrechten van belang, gezien de vele schendingen hiervan in het huidige regime. Het benadrukken van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, kan ook bijdragen aan de rechtszekerheid, wat van groot belang is voor de uitvoering van de andere sectoren in dit beleidsadvies.

5.3 Partijen

Hieronder zijn verschillende relevante partijen geïdentificeerd die allen expertise hebben die van grote waarde kan zijn voor de invulling van deze sector en enthousiasme hebben getoond voor een bijdrage aan de beschreven doelen. Hierbij wordt gepoogd een balans te vinden tussen het aanbieden van hulp zonder overmatig betrokken te raken bij de binnenlandse zaken van Venezuela.

De doelstellingen en activiteiten van NIMD (Netherlands Institute for Multiparty Democracy) raken veel gemeenschappelijke grond met die van het NVP. Zij hebben een zeer relevante bijdrage geleverd aan het vredesproces in Colombia, en zijn al bezig met activiteiten in Venezuela zoals het oprichten van *democracy schools*. Een samenwerking met deze organisatie zou zeer vruchtbaar zijn voor het ondersteunen van een democratische ontwikkeling in Venezuela.

Ook YPI (Youth Peace Initiative) heeft enthousiasme en bereidheid getoond voor een mogelijke samenwerking met het NVP. De Nederlandse NGO is al langere tijd werkzaam in Israël en Palestina en is gespecialiseerd in het bevorderen van dialoog en de stimulatie in politieke participatie met betrekking tot jongeren. Ook deze organisatie sluit nauw aan bij de doelstellingen van deze sector.

Tot slot zijn er ook gronden voor een samenwerkingsverband gevormd met de NGO Aula Abierta. Deze Venezolaanse organisatie zet zich in voor de promotie van academische vrijheid en mensenrechten gerelateerd aan de universitaire gemeenschap. Er is daarmee een sterk gemeenschappelijk raakvlak met het NVP in verband met het ondersteunen van de democratische ontwikkeling, alsmede een waardevolle opening voor het betrekken van de Venezolaanse jeugd en het behartigen van het belang van mensenrechten en open juridische procesvoering.

Wij raden aan om als eerst contact te zoeken met deze drie partijen, gezien hun enthousiasme voor het platform en hun bereidheid om aan het NVP bij te dragen. Echter zijn er nog veel andere Nederlandse en Venezolaanse organisaties van wie hun expertise uitstekend zou lenen voor het NVP. Voorbeelden zijn Clingendael, International IDEA en IPYS Venezuela. Een schematisch overzicht van relevante organisaties die mogelijk betrokken kunnen worden staat in appendix 1.

5.4 Haalbaarheid voorstel

Gezien de voorstellen in deze sector direct te maken hebben met de Venezolaanse democratie en rechtsstaat is het van belang dat een toekomstige Venezolaanse overheid hiervoor open staat. Deze maatregelen zouden in het huidige klimaat dus niet mogelijk zijn. Ook moet er rekening gehouden worden met de grote problematiek binnen de Venezolaanse democratie en rechtsstaat, waar het platform niet direct een oplossing voor kan bieden. Denk aan corruptie, drugshandel en veiligheid. Desalniettemin hoopt het NVP ook hieraan bij te dragen door de rechtsstaat en democratie te verstevigen.

Met oog op de concrete invulling van het NVP op het gebied van democratie en rechtsstaat kunnen de juiste partijen en personen binnen het platform al bij elkaar gebracht worden vóór een transitie. Ook kan dialoog al gestart worden buiten Venezuela zelf, door dit bijvoorbeeld binnen de Venezolaanse diaspora te faciliteren. Er zijn verscheidene partijen die hieraan kunnen bijdragen (zie appendix 1). Mocht een democratische transitie lang uitblijven, dan kan het NVP ook werkzaamheden starten in Colombia bij de Venezolaanse grens, gezien het grote aantal Venezolaanse vluchtelingen in dit gebied. Zodoende kunnen toch Venezolaanse politici getraind worden in een democracy school, of kan er buiten de Venezolaanse grenzen toch al dialoog gestart worden. Dit is ook de huidige Venezuela-strategie van het NIMD.

5.5 Aanbevelingen

1. Gezien het grote belang van een stabiel Venezuela, zowel voor de Venezolanen als voor het Koninkrijk, stel democratie en rechtsstaat op als één van de sectoren binnen het NVP.
2. Het ondersteunen van een maatschappelijke dialoog om zo tegenwicht te bieden aan de sterke sociaal-politieke polarisatie. Het betrekken van mensen van over het gehele politieke spectrum dient te worden nagestreefd.
3. Het (actief) betrekken van jongeren in processen van politieke verandering aangezien zij de toekomst van Venezuela vormen.
4. Het ondersteunen van Venezuela's democratische ontwikkeling door middel van *democracy schools* om ook na een transitie terugval te voorkomen door het onder andere bevorderen van transparantie.
5. Het ondersteunen van *transitional justice* processen om zo de legitimiteit van de rechtsstaat te waarborgen en sociale vooruitgang te vergemakkelijken.
6. Het delen van kennis op het gebied van onafhankelijke juridische procesvoering via het platform om zo bewustzijn te creëren over mensenrechten en de rechtszekerheid te stimuleren door nadruk op de versterking van de onafhankelijkheid van juridische procesvoering.

Nawoord

De beleidsvraag die begin oktober 2019 vanuit de Directie Westelijk Halfrond is gesteld, luidt als volgt:

‘Op welke sectoren zou het Koninkrijk der Nederlanden zich moeten richten, rekening houdend met bestaande of te verwachten initiatieven van organisaties en landen uit de regio, om een bijdrage te leveren aan een duurzaam (economisch) herstel van de crisis in Venezuela?’

Ondanks dat er geen eenduidige oplossing voor deze multidimensionale crisis in het verschiep ligt, hebben wij de sectoren landbouw, water en democratie en rechtsstaat geïdentificeerd waarbinnen het Koninkrijk – door middel van het opzetten van het Netherlands Venezuela Platform (NVP) – een bijdrage kan leveren aan het duurzaam (economisch) herstel van de crisis.

Binnen deze sectoren bestaan lokale initiatieven welke mogelijkheden bieden voor verdere samenwerking en verbetering. Het Koninkrijk bezit in de gekozen sectoren de benodigde expertise om reeds op lokaal niveau essentiële samenwerking aan te gaan en zo een bijdrage te kunnen leveren aan een duurzaam herstel van de crisis. Het voorgestelde NVP brengt de kernactoren bij elkaar en kan zodoende initiatieven in een stroomversnelling brengen. Vanaf oudsher is intensief contact met de eilanden en daarnaast hebben Nederlandse bedrijven eerder zaken gedaan in Venezuela waardoor er al een bescheiden netwerk bestaat. Dit netwerk kan op lange termijn helpen met een snelle opschaling van de verschillende samenwerkingen wanneer een politieke transitie plaatsvindt. Hoewel de ontwikkeling van de crisis niet te voorspellen is, zullen beide partijen profijt hebben van samenwerking. Op korte termijn zal de samenwerking vorm krijgen via kennisdeling en kleinschalige projecten, en op langere termijn door bredere (economische) partnerschappen. Op deze manier zal Nederland kunnen bijdragen aan het behalen van verschillende SDGs in Venezuela. Gelet op de huidige COVID-19-pandemie, zal effectieve en constructieve samenwerking met buitenlandse partners voor Venezuela harder nodig zijn dan ooit. Wij verwachten dat Nederland daarom een belangrijke rol kan vervullen, zowel in het heden als de toekomst. Al met al, zal Nederland binnen de in dit beleidsadvies uitgelijnde sectoren een positief en zichtbaar verschil kunnen maken in de sociaal-economische ontwikkeling van Venezuela.

We hadden niet tot deze inzichten kunnen komen zonder toegang tot de kennis, kritische gedachten en opengestelde netwerken van verschillende diplomaten, hoogleraren, economen, landbouwexperts, waterexperts, democratie en rechtsstaat deskundigen en de Venezolaanse diaspora. Deze gesprekken hebben een onmisbare bijdrage geleverd aan het uiteindelijke beleidsadvies en wij danken hen hier dan ook hartelijk voor. Tot slot, willen wij ook de beleidsmedewerkers van de Directie Westelijk Halfrond bedanken voor hun bereidheid om onze vragen te beantwoorden en de mogelijkheid om mee te kunnen denken over de toekomst van Venezuela.

Bibliografie

- ¹ 'Venezuela Situation', UN Refugee Agency, geraadpleegd op 26 april, 2020, www.unhcr.org.
- ² Human Rights Council (41st session), 'Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela', *Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and Reports of the High Commissioner and the Secretary-General* (5 juli 2019), p. 6-10.
- ³ 'Intentional Homicide Victims', United Nations Office on Drugs and Crime, geraadpleegd op 21 april 2020, www.dataunodc.un.org.
- ⁴ 'UNHCR blij met beslissing van Colombia om verblijf Venezolanen te blijven legaliseren', UN Refugee Agency, 2 april 2020, www.unhcr.org.
- ⁵ Human Rights Council (41st session), 'Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela', p.13.
- ⁶ 'Lima Group Statement', Government of Canada, laatst aangepast op 2 april 2020, www.international.gc.ca.
- ⁷ Amnesty International, 'Opgesloten en uitgezet: Venezolanen krijgen geen bescherming in Curaçao' (2018), geraadpleegd via www.amnesty.nl.
- ⁸ Federation of American Scientists, 'Venezuela: Overview of US sanctions', 21 februari 2020, geraadpleegd via <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10715.pdf>
- ⁹ Felix Ferret, 'Trump stuurt zeemacht naar Venezuela', *De Tijd* (2 april 2020), geraadpleegd via www.tijd.be.
- ¹⁰ 'Venezuela faces threat of coronavirus catastrophe', *Financial Times*, 29 maart 2020, www.ft.com/.
- ¹¹ 'The Guri Hydroelectric Power Plant Venezuela', *Power technology*, geraadpleegd op 10 maart 2020, www.power-technology.com/projects/gurihydroelectric/.
- ¹² 'One in three Venezuelans not getting enough to eat, UN finds', *The Guardian*, 24 februari, 2020, www.theguardian.com.
- ¹³ Ing. Agr. Germán X. Briceño R., 'La situación agrícola de Venezuela, una aproximación al problema y líneas de acción para resolverlo en el corto plazo', *Red Agroalimentaria de Venezuela*, juli 2019, <http://redagroalimentaria.org/archivos/documentos/Situación%20del%20agricultura%20en%20venezuela%20GB.pdf>.
- ¹⁴ Gregory Wilpert, *Changing Venezuela by taking power: the history and policies of the Chávez government* (Londen: Verso, 2007), p. 69.
- ¹⁵ Natalie Obiko Pearson, "Meat, Sugar Scarce in Venezuela Stores," *The Washington Post*, februari 8, 2007 www.washingtonpost.com.
- ¹⁶ 'La situación agrícola de Venezuela, una aproximación al problema y líneas de acción para resolverlo en el corto plazo', *Red Agroalimentaria de Venezuela*, juli 2019 (fn 13).
- ¹⁷ Anatoly Kurmanaev en Isayen Herrera, "A Fuel Shortage is Crippling Agriculture in Venezuela", *New York Times*, juli 6, 2019, www.nytimes.com/2019/07/06/world/americas/venezuela-gas-shortage.html.
- ¹⁸ April Howard, "How Green Is That Garden?," *E-The Environmental Magazine*, geraadpleegd op april 4 2020 , <https://emagazine.com/how-green-is-that-garden/>; Sofia Barbarani, "Venezuela is telling hungry city dwellers to grow their own food", *Washington Post*, geraadpleegd op april 4, 2020, www.washingtonpost.com.
- ¹⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Jaarverslag en slotwet ministerie van Buitenlandse Zaken 2011*. (Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2012) www.rijksbegroting.nl.
- ²⁰ 'Beleid ten aanzien van ontwikkelingsamenwerking' *Kamerstukken II 2011-2012*, 32605, nr. 54 (brief van de staatssecretarissen van buitenlandse zaken en economische zaken, landbouw en innovatie).

-
- ²¹ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, “Nederlandse export landbouwproducten in 2019 €94,5 miljard” januari 17, 2010, www.rijksoverheid.nl.
- ²² ‘The lighthouse farm project’, *Wageningen University & Research*, geraadpleegd op maart 17 2020, www.wur.nl.
- ²³ ‘In Venezuela bestaat het woord tuinbouw niet. Als je op de universiteit op zoek gaat naar artikelen over tuinbouw zal je die niet vinden, omdat niemand zich realiseert dat dit een belangrijke studie is’ (eigen vertaling).
- ²⁴ Kurmanaev, Anatoly, and Isayen Herrera. ‘Venezuela’s Water System Is Collapsing’, *New York Times*, 19 oktober 19, 2019, www.nytimes.com ; Derecho Al Agua: Reporte Nacional.” CEPAZ, oktober 2018.
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ Miller, Ben en Sweigart, Emilie, ‘How Countries Manage Water: Venezuela’, *Americas Quarterly*, 21 oktober 2019, www.americasquarterly.org/content/venezuela-country-page. ; Sequera, Vivian. “Venezuelans Rally to Demand Power, Water and End to Maduro.” Reuters, 6 april 2019, www.reuters.com.
- ²⁷ Ibid.
- ²⁸ ‘Venezuela (Bolivarian Republic of) (VEN) - Demographics, Health & Infant Mortality’, *UNICEF DATA*, 2017.
- ²⁹ Nugent, Ciara. ‘Could the Coronavirus Topple Nicolas Maduro’s Regime in Venezuela?’, *Time*, 20 maart 2020, <https://time.com/5807142/venezuela-maduro-coronavirus-oil/>.
- ³⁰ Ibid. ; Kurmanaev, Anatoly, and Isayen Herrera, “Venezuela’s Water System Is Collapsing.” *New York Times*, 19 oktober 2019, www.nytimes.com ; Ball, Luis Henrique. “Very Soon, Venezuelans Might Be Left without Drinkable Water.” *Panam Post*, February 28 2018, <https://panampost.com>.
- ³¹ ‘Unraveling the Water Crisis in Venezuela’, *Centre for Strategic and International Studies*, December 10, 2019, www.csis.org/analysis/unraveling-water-crisis-venezuela.
- ³² ‘We herbouwen het watersysteem beter dan het was’, DRR-team water, geraadpleegd op 20 maart 2020, www.drrteam-dsswater.nl/we-herbouwen-het-watersysteem-beter-dan-het-was/.
- ³³ ‘Inspection Techniques’, *Acquaint*, 25 april, 2020, www.acquaint.eu/en/inspection-techniques/; ‘Leidinginspectie - M.J. Oomen’, M.J. Oomen, 25 april 25, 2020, <https://www.mjoomen.nl/nl/inspectie>.
- ³⁴ ‘Unraveling the Water Crisis in Venezuela’, *CSIS* (fn 31).
- ³⁵ Ernesto Rodriguez Amari, “German Ferrer: ‘Venezuela is een dictatuur geworden, de rechtsstaat bestaat niet meer’”, *Mondiaal Nieuws*, 10 maart 2018, geraadpleegd op 5 februari 2020, www.mo.be.
- ³⁶ “UN Human Rights report on Venezuela urges immediate measures to halt and remedy grave rights violations.” United Nations Human Rights Office for the High Commissioner, 4 juli 2019, geraadpleegd op 22 maart 2020, www.ohchr.org.
- ³⁷ Marjolein van de Water, “Honderden doden per maand in Venezuela door staatsgeweld: ‘Exodus vluchtelingen zal voortduren’”, *De Volkskrant*, 5 juli 2019, geraadpleegd op 11 april 2020, www.volkskrant.nl.
- ³⁸ David Smilde, “Crime and Revolution in Venezuela,” *NACLA Report on the Americas* 49, nr. 3 (2017): 304.
- ³⁹ ‘Nederlandse recherche op jacht naar Colombiaanse drugsbaronnen’, *AT5*, 10 februari 2018, geraadpleegd op 31 maart 2020, www.at5.nl/.

-
- ⁴⁰ ‘Regeerakkoord ‘Vertrouwen in de toekomst’, *Rijksoverheid*, geraadpleegd op 21 maart 2020, www.rijksoverheid.nl.
- ⁴¹ Koert van Buiren en Leonie Ernst, “Kerncijfers Caribisch Deel Koninkrijk: Economische, financiële en sociale ontwikkelingen 2010-2017,” SEO Economisch Onderzoek, 2019, Geraadpleegd op 5 april 2020. https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/kerncijfers_koninkrijk_definitief_19022019.pdf; Leoni Schenk, “Bovenwindse eilanden niet goed voorbereid op komst corona,” Caribisch Netwerk, 5 maart 2020, geraadpleegd op 5 april 2020. <https://caribischnetwerk.ntr.nl>.
- ⁴² Paul van der Bas, “Nederland komt in VN-Mensenrechtenraad, net als Venezuela en Soedan,” *Centrum Informatie en Documentatie Israel*, 18 oktober 2019, geraadpleegd op 10 april 2020, www.cidi.nl.
- ⁴³ Humberto Márquez, “Venezuela is een moordkuil voor jongeren,” *Mondiaal Nieuws*, 24 juli 2005, Geraadpleegd op 5 april 2020, www.mo.be/artikel/venezuela-moordkuil-voor-jongeren.
- ⁴⁴ Ibid.
- ⁴⁵ “Understanding Venezuela’s Crisis,” *IRIS*, 28 januari 2019, geraadpleegd op 5 april 2020, <https://www.iris-france.org/129785-understanding-venezuelas-crisis>.
- ⁴⁶ Geïnspireerd op het model van het NIMD-project in Colombia: <https://nimd.org/programmes/colombia/>.

Appendix 1

Geïdentificeerde partijen voor samenwerking tussen Nederland en Venezuela

Landbouw		Type en nationaliteit partij	Bijdrage/kansen	Subsectoren		
Partijen				Kennis	Landbouwinitiatieven	Netwerk
1	CGIAR CCAPS Contactpersoon: Diego Osorio	Internationaal: Wereldwijd onderzoekspartnerschap	a) Duurzame landbouw; b) Voedselzekerheid en conflict; c) Internationale kennis en projecten	✓	✓	✓
2	Impact Hub Caracas Contactpersoon: Claudia Valladares	Venezuela: Gemeenschap sociaal ondernemers	Contact met grassroots (landbouw-)initiatieven			✓
3	Wageningen University & Research	Nederland: Wetenschap	a) Wetenschappelijke landbouwkennis; b) Wereldwijde projecten; c) Contacten met Nederlandse bedrijven	✓	✓	✓
4	Jardines Guayabal Contactpersoon: Gustavo Salazar	Venezuela: Initiatief urbane landbouw	a) Lokale partner; b) Kleinschalige productie		✓	
5	Jardines Ecológicos Topotepuy Contactpersoon: Ricardo Fuenmayor, Cury Bottome	Venezuela: Urbane tuin in Caracas	a) Lokale partner; b) Onderwijs en bewustwording	✓	✓	
6	Fe y Algeria	Venezuela: Publiek-private scholengemeenschap	a) Onderwijs en bewustwording; b) Lokale voedselzekerheid (op scholen)	✓	✓	
7	Caritas	Venezuela: Katholieke liefdadigheidsorganisatie (NGO)	a) Verbinding met mensen; b) Partner gemeenschappelijke boerderijen; c) Onderwijs	✓	✓	✓
8	CAVIDEA	Venezuela: Kamer van Koophandel voor de voedselindustrie, non-profit burgerbeweging	Netwerk van private landbouw bedrijven	✓		✓
9	Fedecámaras	Venezuela: Kamer van Koophandel, non-profit burgerbeweging	Netwerk van private bedrijven	✓		✓
10	Nispero project	Venezuela: Collectief ecosysteem	Netwerk van kleinschalige boeren	✓	✓	✓
11	Caravana Escuela	Venezuela: Non-profit educatieve organisatie	Adviseren van boeren over bijvoorbeeld het maken van gereedschap	✓		
12	Acción Campesina	Venezuela: Sociale actor	Eigendomsrecht landbouw		✓	✓
13	Alimenta La Solidaridad Contactpersoon: Andrea Varvaro, Roberto Patiño	Venezuela: Voedselprogramma	Voedselzekerheidsinitiatief voor kinderen			✓
14	IncurSIONes Contactpersoon: María Valentina González	Venezuela: Stedelijke ontwikkeling en inrichting	a) Mensen in de stad betrekken bij projecten; b) Advies gebruik publieke ruimte voor landbouw			✓
15	Trabajo y Persona Contactpersoon: Alejandro Marius	Venezuela: Non-profit burgerbeweging	a) Biologische landbouw; b) Lokaal kennis delen over landbouw	✓	✓	

16	Jardines y Viveros Guayabal Contactpersoon: Gustavo Salazar	Venezuela: Urbane moestuinen	a) Stedelijke landbouw; b) Lokale ervaring	✓		
17	Paisajismo y Huertos Urbanos Caracas, Contactpersoon: Gustavo Salazar	Venezuela: Landschapsarchitectuur en stedelijke landbouw	Stedelijke landbouw	✓		
18	Fundación Plazas Contactpersoon: Lisandro Rodrigues	Venezuela: Landbouw met groene energie en gemeenschappelijke tuinen	Deelt kennis over (duurzame) landbouw	✓		
19	FAO	Venezuela/internationaal: Intergouvernementele organisatie	a) Duurzame landbouw; b) Eerlijke handel; c) Venezolaanse ervaring; d) Objectieve kennis van input	✓		
20	Red Agroalimentaria de Venezuela	Venezuela: NGO	a) Venezolaans landbouwnetwerk; b) Informatie over initiatieven en database met actoren; c) Analyses met problemen en oplossingen infrastructuur	✓	✓	
Water						
Subsectoren						
Partijen		Type en nationaliteit partij	Bijdrage/kansen	Faciliteren	Opbouwen menselijk kapitaal	Leveren technologie
1	C.A. Hidrológica de Venezuela (HIDROVEN)	Venezuela: Staatswaterbedrijf	Overkoepelende uitvoerende instantie van drinkwaterbeleid	✓	✓	✓
2	Rockefeller Foundation	Internationaal: NGO	Opzetten van lokale projecten, reeds op grote schaal actief in Latijns-Amerika	✓	✓	
3	International Groundwater Assessment Center (IGRAC)	Internationaal/Nederland: Onderzoeksinstituut	Advies in kleinschalige projecten ten behoeve van het verbeteren van de regionale stabiliteit	✓	✓	
4	The Hague Academy for Local Governance	Nederland: Non-profit/NGO	Verbeteren en optimaliseren van samenwerking tussen lokale overheden	✓	✓	
5	Nederlands Kadaster	Nederland: Publiek	Kennisdeling op het gebied van betrouwbare data over ruimtelijk beleid	✓	✓	
6	Nederlandse Unie van Waterschappen	Nederland: Publiek	Kennisdeling op het gebied van waterkeringen, waterbeheer en het zuiveren van afvalwater	✓	✓	
7	IHE - Delft Institute for Water Education	Nederland: Onderzoeksinstituut	Onderzoek en onderwijs met betrekking tot watermanagement in ontwikkelingslanden	✓	✓	
8	Holland House Bogotá	Colombia: Publiek	Kennisdeling op het gebied van effectieve samenwerking in de regio	✓	✓	✓
9	Netherlands Water Partnership (NWP)	Nederland: partnerschap tussen verschillende partijen	a) Oplossingen bieden voor waterproblemen wereldwijd; b) Fungeren als tussenpartij voor opdrachtgevers en de Nederlandse watersector	✓	✓	
10	Vitens/Evidens International (VEI)	Nederland: Publiek	Ondersteuning bieden aan partner-waterbedrijven in ontwikkelingslanden wat betreft drinkwatermanagement		✓	

11	Deltares	Nederland: onderzoeksinstituut	Expertise op het gebied van drinkwater en waterschaarste			✓					
12	Alumtechnologies	Finland: Privaat	Verwijderen van biologische aanslag in pijpleidingen						✓		
13	LC Sonic	Nederland: Privaat	Verwijderen van algen uit oppervlaktewateren						✓		
14	Aqua for all	Nederland: NGO	Brug slaan tussen partijen die zich bezighouden met sanitatie in ontwikkelingslanden en de financiers van deze projecten			✓					
15	Acquaint	Nederland: Privaat	Kennisdeling op het gebied van inspectie van drinkwaterleidingen			✓					
16	M.J. Oomen	Nederland: Privaat	Kennisdeling op het gebied van inspectie van afvalwaterleidingen			✓					
Democratie en rechtsstaat											
Partijen			Type en nationaliteit partij			Subsectoren					
						Bijdrage/kansen	Dialogoog	Democracy Schools	Onafhankelijke juridische processvoering	Jongeren	Transitional Justice
1	Youth Peace Initiative (YPI)	Nederland: NGO	a) Dialoog bevorderen tussen jongeren; b) Trainingen aanbieden			✓	✓			✓	
2	ProDemos	Nederland: NGO	Jeugd enthousiasmeren voor democratie en rechtsstaat							✓	
3	Organización Venezolana de Jóvenes para las Naciones Unidas	Venezuela: Publiek/IGO	Venezolaanse jongeren trainen over democratie en diplomatie			✓				✓	
4	Clingendael	Nederland: onderzoeksinstituut	Training geven op het gebied van beleid, veiligheid en conflict management			✓					
5	Transparency International Netherlands	Nederland/internationaal: NGO	Trainingen geven op het gebied van corruptiebestrijding en transparantie			✓					
6	Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD)	Nederland: Non-profit organisatie	a) Promoten van dialoog; b) Opzetten van 'Democracy Schools'; c) Training geven op het gebied van vrede, democratie, diversiteit en gelijkheid			✓	✓				
7	VerenigingNederlandseGemeenten-International (VNG-International)	Nederland/internationaal: Publiek	Versterken van democratische lokale overheden in landen in transitie			✓					
8	International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA)	Intergouvernementeel	Kennisdeling op het gebied van opbouw, versterking en bescherming van democratische politieke processen			✓					
9	IPYS Venezuela	Venezuela: NGO	Kennisdeling op het gebied van persvrijheid, vrijheid van meningsuiting en recht op informatie			✓			✓		
10	Ministerie van Justitie en Veiligheid	Nederland: Publiek	Samenwerking op het gebied van transitional justice en open processvoering			✓			✓		✓

11	Raad voor de Rechtspraak	Nederland: Publiek	Kennisdeling op het gebied van juridische procesvoering				✓		
12	Programa Venezolano de Eudcación Acción en Derechos Humanos (PROVEA)	Venezuela: NGO	Beschermingen van mensenrechten waarborgen				✓		
13	Access to Justice Alliance	Nederland: NGO	a) Trainingen geven aangaande de versterking van de rechtsstaat en waarborging van mensenrechten; b) Lobbyen voor de implementatie van mensenrechten				✓	✓	✓
14	Public International Law & Policy Group (PILPG)	Internationaal: Non-profit organisatie	a) Assisteren bij vredes-onderhandelingen; b) Opstellen van post-conflict constituties; c) Toepassen van retributie rechtvaardigheid				✓		✓
15	Aula Abierta	Venezuela: NGO	a) Betrekken jongeren; b) Promoten mensenrechten en academische vrijheid			✓	✓	✓	
Financiering									
Subsectoren									
Partijen		Bijdrage/kansen		Infrastructuur	Bevorderen import	Economische ontwikkeling en ondernemerschap	SDG's	Capaciteitsopbouw	
1	Dutch Good Growth Fund (DGGF)	Financiering voor mkb-ondernemingen in Nederland die geïnteresseerd zijn in het investeren in opkomende markten of ontwikkelingslanden.					✓		
2	Stimuleringsregeling Demonstratieprojecten (a) Haalbaarheidsstudies (b) en Investeringsvoorbereidingsstudies (c) (DHI)	a) Financiering voor projecten waarin een mkb-bedrijf in het buitenland hun technologie, kapitaal of dienst in een praktijksituatie demonstreert; b) Buitenlandse klant overtuigen een investering te doen in Nederlandse technologie, kapitaalgoederen of diensten; c) Onderzoeken of een investering in een onderneming in het buitenland technische en financieel haalbaar is.					✓		
3	Ontwikkelingsrelevante infrastructuurprojecten (DRIVE) Programma	Subsidiering of garantie voor publieke infrastructuur projecten in ontwikkelingslanden. Betreft zowel voedselzekerheid als water.		✓					
4	Programma Develop2Build (D2B)	Schenkingen, technische ondersteuning of capaciteitsopbouw voor ondernemingen die meewerken aan een infrastructuurproject in een ontwikkelingsland.		✓					
5	Centrum tot Bevordering van Import uit ontwikkelingslanden (CBI)	Ondersteuning voor buitenlandse ondernemers om hun producten succesvol te exporteren naar de Europese markt.			✓				
6	Subsidieregeling SDG Partnerschapsfaciliteit (SDGP)	Ondersteuning voor bedrijven, NGOs of kenninstellingen die samen willen werken in een publiek-privaat partnerschap om een bijdrage te leveren aan de SDGs in ontwikkelingslanden.						✓	
8	Fonds Leading from the South	Feministische filantropische organisatie die opkomt voor de rechten van vrouwen en meisjes. Financieren politieke, sociale en economische projecten door vrouwen.							✓
9	Fonds Voice	Financieren van activiteiten die participatie van gemarginaliseerde en gediscrimineerde mensen in ontwikkelingsprocessen bevorderen.							✓